

А.С. Полюхова, К.Н. Мухтабаев

**«АРНАЙЫ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ
КУРСАНТТАРЫ МЕН ТЫҢДАУШЫЛАРЫ
ҮШІН АТЫС ДАЯРЛЫҒЫ»**

Оқу құралы

Алматы
2024

ӘОЖ 355.544.4

КБЖ 68.4

П 40

*Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясының Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды*

Рецензенттер:

Д. Қалқаманұлы – ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының ПО әкімшілік қызметі кафедрасы бастығының орынбасары, философия докторы (PhD), полиция подполковнигі.

Мамаев М.Б – Қостанай облысы полиция департаменті оқу-жаттығу взводының командирі, полиция подполковнигі.

Құрастырушы авторлары:

А.С. Полухова – арнайы тактикалық даярлық кафедрасының аға оқытушысы полиция подполковнигі.

К.Н. Мухтабаев – арнайы тактикалық даярлық кафедрасы бастығының орынбасары, полиция полковнигі.

Полухова А.С., Мухтабаев К.Н.

**П 40 «Арнайы жоғары оқу орындарының курсанттары мен
тыңдаушылары үшін атыс даярлығы» / Оқу құралы.
А.С.Полухова, К.Н. Мухтабаев. – Алматы: «ADAL KITAP»
баспасы, 2024. – 110 б.**

ISBN 978-601-367-015-7

«Арнайы жоғары оқу орындарының курсанттары мен тыңдаушылары үшін атыс даярлығы» оқу құралы қару мен гранатаның негізгі түрлері бойынша қажетті теориялық ақпаратты қамтиды, жедел-қызметтік міндеттерді орындау кезінде шебер және тиімді қолдануға дайындықты қалыптастыру мақсатында жоғары оқу орындарында білім алушыларға арналған.

ӘОЖ 355.544.4

КБЖ 68.4

ISBN 978-601-367-015-7

© Полухова А.С.,

Мухтабаев К.Н., 2024

© «ADAL KITAP» баспасы, 2024

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	5
----------------------	----------

1-БӨЛІМ.

Атыс даярлығын ұйымдастыру мен жоспарлауды регламенттейтін нормативтік құқықтық актілер.....	7
1.1 Ішкі істер органдарында атыс даярлығын ұйымдастыру	7

2-БӨЛІМ.

Ішкі және сыртқы баллистиканың ерекшеліктері	10
2.1 Баллистика.....	10
2.2 Оқтың траекториясы және оның элементтері	12

3-БӨЛІМ.

Қару-жарақ пен оқ-дәрілермен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары.....	18
---	----

4-БӨЛІМ.

Макаров тапаншасының арналуы, ұрыстық қасиеттері және құрылымы	24
4.1 Тапаншаның бөліктері мен механизмдерінің жалпы құрылымы мен жұмысы	24
4.2 Макаров тапаншасынан ату кезіндегі кідірістер себептері және оларды жою тәсілдері	30
4.3 Тапаншаны тазарту және майлау	35

5-БӨЛІМ.

Калашников автоматының негізгі бөліктері мен механизмдері, автоматиканың жұмыс принципі	38
5.1 Калашников автоматының арналуы, жауынгерлік қасиеттері мен құрылғысы.....	38
5.2 КАЖ-74к жарлытай бөлшектеу тәртібі.....	46

6-БӨЛІМ.

«Shturm 001» помпалық мылтығының негізгі бөліктері мен механизмдері, жұмыс	49
---	----

6.1 «Shturm 001» помпалық мылтығының арналуы, жауынгерлік қасиеттері және құрылғысы	49
6.2 Төтенше жағдайлар туындаған кезде мылтықпен әрекет ету	52

7-БӨЛІМ.

Драгунов мергендік винтовкасының (ДМВ) арналуы мен жауынгерлік қасиеттері	55
7.1 ДМВ винтовкасының арналуы	55
7.2 ДМВ бөліктері мен механизмдерінің жұмыс істеуі	61
7.3 Мергендік винтовканы жартылай бөлшектеу реті.	62

8-БӨЛІМ.

Жарықшақты қол гранаталары	68
8.1 Жарықшақты қол гранаталары	68
8.2 Жарықшақты қол гранаталарын лақтыру тәсілдері мен ережелері	77

9-БӨЛІМ.

Көздеу техникасы, атыс жүргізу	82
9.1 Көздеу техникасы, дұрыс ұстауды жаттықтыру	82
9.2 Көздеу кезінде жетекші көзді анықтау	87
9.3 Қаруды қабынан алу, қаруды оқтау және нысанаға алу нүктесіне шығару	90

10-БӨЛІМ.

Жылдам ату, ерекше жағдайларда ату	97
10.1 Жылдам ату	97
10.2 Психоэмоционалды жүктеме жағдайында ату	99
10.3 Денеге ауырлық түсетін жаттығудан кейін ату	100
10.4 Жаудың атыс шегінен шыға отырып атыс жүргізу	100
10.5 «Жетекші» және «жетектегі» қолмен ату	103
10.6 Қозғалыста, қозғалмалы нысанада атыс жүргізу	105
Қорытынды	107
Пайдаланылған әдебиеттердің тізімі	108

КІРІСПЕ

Атыс даярлығы ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіптік қызметтік және дене шынықтыру даярлығының негізгі пәндерінің бірі болып табылады және атыс қаруымен жұмыс істеуде тұрақты дағдыларды қалыптастыруға, жеке құрамды оны тиімді және заңды қолдануға байланысты жағдайларда әрекет етіп үйретуге бағытталған.

Атыс қаруын шебер меңгеру жедел-қызметтік қызметтің әртүрлі жағдайларында жеке қауіпсіздікті және өзге адамдарды қорғауды тиімді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге, құқық қолдану қызметінде қызметтік міндеттерін орындау барысында қарулы қарсылыққа тап болған және белгілі бір жағдайларға байланысты лайықты тойтарыс бере алмаған әртүрлі бөлімшелердегі қызметкерлердің жаралануы және қаза болуы жағдайлары болды.

Қаруды қолданудың немесе қолданудың әрбір фактісі жеткілікті дайындығы жоқ қызметкер бөгде адамдарға заңсыз зиян келтірілген жағдайларда жәбірленуші немесе қылмыскер ретінде әрекет ете отырып, өзінің кәсібилігінің құрбаны болуы мүмкін жағдайды көрсетеді.

Атыс даярлығының басты міндеті - болашақ полиция қызметкерлерінің қару мен гранаталарды тиімді пайдалану, жедел-қызметтік міндеттерді орындау кезінде әртүрлі жағдайларда ату дағдыларын дамыту және дағдыларын жетілдіру.

Қызметтік әрекетті жүзеге асырудың қазіргі заманғы шарттары ішкі істер органдары қызметкерлерінің кәсіби даярлығына жоғары талаптар қояды. Атыс даярлығы бойынша жүйелі

сабақтар бұрын зерттелген материалды толыққанды зерделеп, бекітуді мақсат етеді.

Атыс даярлығы бойынша білімді, іскерліктер мен дағдыларды білім алушылар аудиториялық сабақтарда, атыс жаттығуларында алады. Теориялық білім алу үшін: дәріс әдісі, әңгіме, көрсетілім, оқу материалын өз бетінше зерттеу қолданылады. Ату техникасын игеру тирлерде жұмыс істеу процесінде жүреді, содан кейін олар бүкіл қызмет уақытында жаттығу үрдісінде жетілдіріледі.

№ 1 БӨЛІМ.
АТЫС ДАЯРЛЫҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МЕН
ЖОСПАРЛАУДЫ РЕГЛАМЕНТТЕЙТІН
НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ АКТІЛЕР

1.1. Ішкі істер органдарында атыс даярлығын ұйымдастыру қатардағы және басшы құрамның қызметтік-жауынгерлік даярлығы шеңберінде Қазақстан Республикасы ІІМ бұйрықтарының ережелері мен талаптарына сәйкес жүргізіледі:

«Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы» Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 30 желтоқсандағы № 339 Заңы (01.07.2021ж. жағдай бойынша)

1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар

Осы Заңда мынадай негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) атыс қаруы - оқ дәрі немесе өзге де заряд қуатының әсері нәтижесінде ұңғы оқпанынан оқты, снарядты, гранатаны ұшырып шығаратын қару;

2) белгі беру қаруы - дыбыс, жарық және түтін белгілерін беру үшін пайдаланылатын қару;

3) газды қару - қолданылуы көз жасын ағызатын немесе тітіркендіргіш заттарды пайдалануға негізделетін қару;

4) криминалистикалық талаптар – азаматтық, қызметтік қару мен оның патрондарына, сондай-ақ конструкциясы жағынан қаруға ұқсас бұйымдарға қойылатын арнаулы техникалық талаптар;

5) қару – конструкциясы жағынан тірі немесе өзге де нысананы зақымдауға, сондай-ақ белгі беруге арналған құрылғылар мен заттар;

6) қару айналымы – қаруды, оның ішінде оның негізгі (құрамдас) бөліктері мен оның патрондарын өндіру, құрастыру, жөндеу, қайта жасау, өткізу (сауда жасау), беру, сыйға тарту, марапаттап беру, мұраға қалдыру, иемденіп алу, коллекциялау, экспонаттау, есепке алу, сақтау, алып жүру, тасу, пайдалану, алып қою, жою, Қазақстан Республикасының аумағына әкелу,

Қазақстан Республикасының аумағынан әкету және Қазақстан Республикасының аумағы арқылы транзиттеу;

7) қару жасап шығарушы – қаруды әзірлеуге, өндіруге, жөндеуге, сатуға лицензиясы бар ұйым;

8) қаруды пайдаланушы – қару иесінен қаруды уақытша пайдалануға алған жеке немесе заңды тұлға;

9) қаруды иелену – сатып алу, қаруды сыйлық, марапат ретінде алу;

10) қару иесі – қаруды иеленуге, алып жүруге және сақтауға арналған рұқсат негізінде қаруды иеленетін жеке немесе заңды тұлға;

11) қару өндірісі - қаруды, оның негізгі (құрамдас) бөліктерін зерттеу, әзірлеу, жасап шығару, сынақтан өткізу, құрастыру, көркемдеп әрлеу, жөндеу, қайта жасау және жою, патрондар жасап шығару;

12) лақтырылатын қару – нысананы қашықтықтан зақымдауға арналған, адамның бұлшық етінің күші пайдаланыла отырып лақтырылатын қару, сондай-ақ механикалық энергия пайдаланыла отырып, лақтырылатын снарядтармен нысананы қашықтықтан зақымдауға арналған қару;

13) оқ-дәрі (патрондар) – конструкциялық жағынан қарудың тиісті түрінен ату үшін және нысананы зақымдауға арналған құрылғылар немесе заттар (бұдан әрі - патрондар);

14) пневматикалық қару - нысананы зақымдайтын құралы сығылған, сұйытылған немесе қатайтылған газдың қуаты есебінен бағытты қозғалыс алатын қару;

15) суық қару – нысананы адамның бұлшық еті күшінің көмегімен тікелей зақымдауға арналған қару;

16) электрлі қару - қолданылуы электр разрядының күшіне негізделіп арнайы бейімделген тетік.

4-бап. Жауынгерлік қол атыс қаруы мен суық қару

Жауынгерлік қол атыс қаруы мен суық қаруға жауынгерлік, жедел-қызмет және оқу міндеттерін шешуге арналған, Қазақстан Республикасының тиісті мемлекеттік органдары мен олардың бөлімшелерінің

(бұдан әрі – Қарулы Күштер, басқа да әскерлер мен әскери құралымдар, арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдары) қарулануына қабылданған, сондай-ақ басқа мемлекеттерге беру үшін жасап шығарылатын қару жатады.

6-бап. Қызметтік қару

Қызметтік қаруға жеке басының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қызметтік қаруды сатып алуға (алуға) құқығы бар мемлекеттік саяси қызметшілердің, Қазақстан Республикасы Парламенті депутаттарының, сондай-ақ азаматтардың өмірі мен денсаулығын, меншікті қорғау, қоршаған орта объектілерін және табиғи ресурстарды, бағалы және қауіпті жүктерді, арнаулы хат-хабарды күзету бойынша өздеріне заңнамамен жүктелген және өз жарғыларында (ережелерінде) көзделген міндеттерді жүзеге асыру кезінде ұйымдардың пайдалануына арналған қару жатады.

№ 2 БӨЛІМ.

ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАЛЛИСТИКАНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2.1. Баллистика ішкі және сыртқы болып бөлінетін оқпанды қарудан снарядты (оқ) лақтыруды зерттейді:

ішкі – ату кезінде қару ұңғысында пайда болатын құбылысты зерттейді;

сыртқы – қару ұңғысынан ұшқаннан кейін оқтың қозғалысын зерттейтін ғылым.

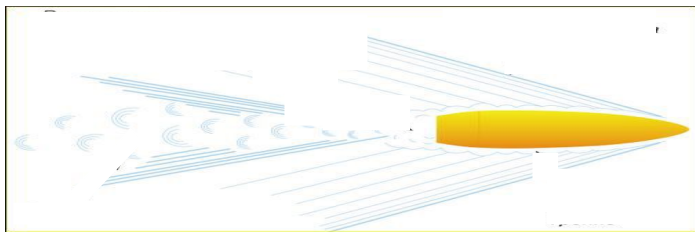
Сыртқы баллистика негіздері

Сыртқы баллистиканы меңгеру мергеннің атыс басталмай тұрып, оқтың қайда тиетіндігін тәжірибелік тұрғыдан толық сеніммен білуі. Атыс дәлдігіне өзара байланысты көптеген факторлар әсер етеді: олар қару және қару бөлшектерінің, қарумен мергеннің дене жанасуларының динамикалық өзара әрекеттесуі; оқ пен газдың; оқтың ұңғы арналарының қабырғаларымен; атылғаннан кейінгі оқтың қоршаған ортамен және тағы басқалары.

Ұңғыдан атылып шыққан оқ түзу сызық бойымен емес, баллистика траекториясымен, параболаға жақын ұшады. Кейде кіші атыс қашықтықтарында траекториялардың түзу сызықтан ауытқуын елемуге болады, бірақта үлкен және шекті атыс қашықтықтарында баллистика заңдылықтарын білу қажет.

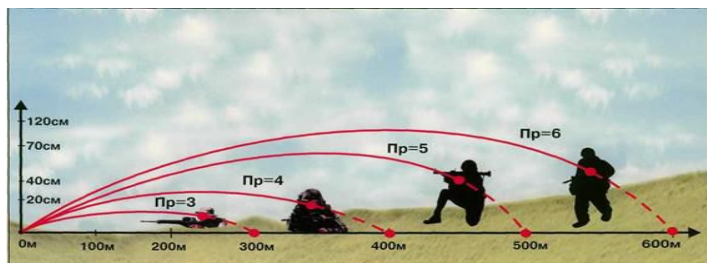
Сыртқы баллистика негіздері, оқтың айналуы және деривация

Қару ұңғысынан белгілі бір жылдамдықпен атылып шыққан оққа ұшу барысында екі негізгі күш әсер етеді: ауырлық күші және ауаның қарсыласу күші. Ауырлық күші төменге бағытталғандықтан, ол оқты үздіксіз төмендете бастайды. Ауаның қарсыласу күші қозғалысқа қарсы бағытталғандықтан, ол оқтың ұшу жылдамдығын үздіксіз азайтады. Осының барлығы траекторияның ауытқуына әкеледі.

Ұшу кезінде оқтың тұрақтылығын арттыру үшін қарудың ұңғы каналында спиральды жырашықтар (ойықтар) бар, олар оққа айнала қозғалуына мүмкіндік береді және оқтың ұшу барысында құлауына жол бермейді.¹⁷

Оқ айнала ұшқандықтан, ауаның қарсыласу күші оқтың әр түрлі бөліктеріне бірдей әсер етпейді. Нәтижесінде оқ ұшу барысында ауаның қарсыласу күшін бір жағына қарай ғана қабылдайды, сондықтан атыс жазықтығынан өзінің айналу бағытына қарай көбірек ауытқи бастайды. Бұл құбылысты **деривация** деп атайды (2-суретті қараңыз). Деривацияның қозғалысы бірқалыпты емес және траектория соңына қарай үдейді.

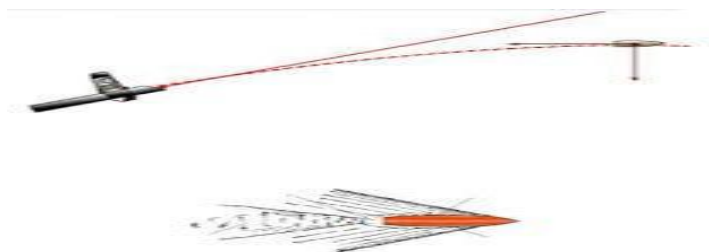

Оқтың ұшу жолына жел, температура, ылғалдылық және ауа қысымы сияқты ауа-рай жағдайлары да әсер етеді. Желдің әлсіз жылдамдығы 2 м/с, орташа (бірқалыпты) 4 м/с, күшті 8 м/с болып саналады. Траекторияға 90° бұрышпен әсер ететін бүйірлік қалыпты

Жалпы әскери дайындық» электрондық оқу құралы. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің әскери кафедрасы.

жел оққа айтарлықтай әсер етеді. Желдің күші бірдей, бірақ 45° және одан аз траекторияға өткір бұрышпен әсер етуі оқтың екі есе ауытқуын тудырады. Траектория бойымен бір бағытта немесе басқа бағытта соққан жел оқтың жылдамдығын баяулатады немесе жылдамдатады, бұны қозғалыстағы нысананы көздегенде ескеру керек.

2.2. Оқтың траекториясы және оның элементтері

Ұңғы арнасының атылғанға дейінгі жалғасын білдіретін түзу сызық **ату сызығы** деп аталады. Ұңғы осінен оқ атылғаннан кейінгі жалғасын білдіретін түзу сызық **лақтыру сызығы** деп аталады.

Ұңғының тербелісінен оның ату кезіндегі және ұңғыдан оқтың атылып шығу кезіндегі ұшу бұрышы ерекшеленетін болады.

Ауырлық күші мен ауаның қарсыласу күшінің әсерінен оқ лақтыру сызығымен емес, лақтыру сызығынан төмен орналасқан біркелкі емес қисық сызықпен ұшады.

Траекторияның басталуы-ұшу нүктесі. Ұшу нүктесінен өтетін көлденең жазықтық қару көкжиегі деп аталады. Лақтыру сызығы бойымен ұшу нүктесінен өтетін тік жазықтық ату жазықтығы деп аталады.

Оқпен қару көкжиегіндегі кез-келген нүктеге жету үшін лақтыру сызығын көкжиектен жоғары бағыттау

керек. Атыс сызығы мен қару көкжиегінен құралған бұрыш биіктік бұрышы деп аталады. Лақтыру сызығы мен қару көкжиегінен тұратын бұрыш лақтыру бұрышы деп аталады.

Қару көкжиегінен жоғары траекторияның ең биік нүктесі траекторияның шыңы деп аталады, ал қару көкжиегінен траекторияның жоғарғы жағына дейінгі қашықтық траекторияның биіктігі деп аталады.

Мергеннің нысанаға бағытын қарастыра отырып, үш жағдайға бөлуге болады:

- мерген мен нысана бір деңгейде орналасқан.
- мерген насанадан төмен жағдайда орналасқан (бұрыштан жоғары қарай атуда).
- мерген нысанадан жоғары орналасқан (бұрыштан төмен қарай атуда).

Оқты нысанаға бағыттау үшін ұңғы арнасының осіне тік және көлденең жазықтықта белгілі бір позиция беру керек. Көлденең жазықтықта ұңғы арнасының осіне қажетті бағыт беру көлденең нүкте деп аталады, ал тік жазықтықта бағыт беру тік нүкте деп аталады.¹⁷

Жоғарыда айтылғандардан тәжірибелік тұрғыда атуды бастау үшін қаруды ату керек (қалыпты ұрысқа алып келу керек). Атыс бірдей оқ-дәрілермен және келесі атыс кезінде тән болатын жағдайларда жүргізілуі керек. Нысананың мөлшерін, ату позициясын (жатып, тұрып, тізеден) ескеру қажет.

Траекторияның биіктігі нысана биіктігінен жоғары бағытталған сызықтан жоғары көтерілмейтін тікелей ату диапазоны, траекторияның жұмсақтығын анықтайтын кез-келген қарудың өте маңызды сипаттамасы. Көздеу нүктесі ретінде әдетте нысананың төменгі бөлігін немесе оның ортасын таңдайды. Көздеу кезінде нысана толық көрінетін ойықты таңдаған ыңғайлы.²

² «Жалпы әскери дайындық» электрондық оқу құралы. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің әскери кафедрасы.

Әдетте, ату кезінде, тік түзетулер енгізу керек, егер:

- нысана көлемі әдеттегіден кіші болса.
- атыс қашықтығы қарудың ату қашықтығынан асып

түссе.

- ату қашықтығы траекторияның бірінші қиылысу нүктесінен көздеу сызығына жақын болса (оптикалық көздеу құралынан атуға тән).

Әдетте, көлденең түзетулер, желді ауа-райында ату кезінде немесе қозғалатын нысанаға ату кезінде енгізілуі керек. Ал, ашық көздеу үшін түзетулер көру құрылғыларын түзетпей, алдын-ала ату арқылы енгізіледі (көздеу нүктесін нысанадан оңға немесе солға қарай алу арқылы).

Қарапайым жағдайда, егер көздеу сызығы көлденең болса, оқтың траекториясы көздеу сызығын екі рет кесіп өтеді: траекторияның жоғары және төмен бөлігінде. Әдетте, қару, траекторияның төменгі бөлігі көздеу сызығын кесіп өтетін көлденең қашықтыққа атылады (көру құралдарын реттейді).

Әдетте, көлденең түзетулер, желді ауа-райында ату кезінде немесе қозғалатын нысанаға ату кезінде енгізілуі керек. Ал, ашық көздеу үшін түзетулер көру құрылғыларын түзетпей, алдын-ала ату арқылы енгізіледі (көздеу нүктесін нысанадан оңға немесе солға қарай алу арқылы).

Нысанаға дәл тиюдiң орташа нүктесiн анықтау

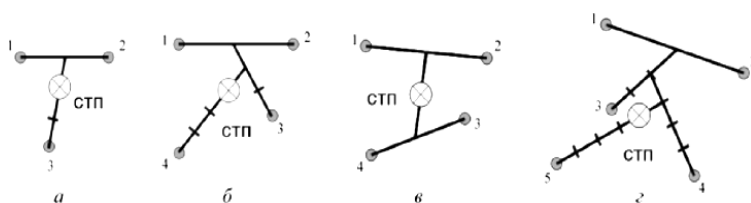
Нысанаға тию санының аз болған жағдайында (5-ке дейiн) нысанаға дәл тиюдiң орташа нүктесi кесiнделердi дәйектi түрде бөлу арқылы анықталады.

Ол үшiн қажет:

- екі оқтың тесiлген iздерiн (кездесу нүктелерiн) түзу сызықпен жалғау және олардың арасындағы қашықтықты жартысына бөлу;

- алынған нүктенi үшiншi тесiкпен (кездесу нүктесiмен) жалғау және олардың арасындағы қашықтықты үш тең бөлікке бөлу керек, өйткенi тесiктiң таралу орталығына (кездесу нүктелерi) қалыңырақ орналасады,

содан кейін үш тесіктің (кездесу нүктелерінің) орташа түсу нүктесі ретінде алғашқы екі тесікке (кездесу нүктелеріне) жақын қысым қабылданады. Үш тесіктің (кездесу нүктелерінің) табылған орташа соққы нүктесі төртінші тесікке (кездесу нүктесіне) қосылады және олардың арасындағы қашықтық төрт тең бөлікке бөлінеді. Бірінші үш тесікке (кездесу нүктелеріне) жақын бөлу төрт тесіктің (кездесу нүктелерінің) орташа түсу нүктесі ретінде қабылданады.

Нысанаға дәл тиюдің орташа нүктесін анықтау:

а – үш окпен,

б, в – төрт окпен

г – бес окпен атқанда.

Тұрғанымыздай, тесілген негізінде симметриялығын сейілу орта нүктесі түсуін айқындайды өткізу тәсілімен осьтерінің сейілту. Ол үшін:

- Тесіктердің (кездесу нүктелерінің) төменгі (жақын) жартысын есептеу және оны биіктік (қашықтық) бойынша шашырау осімен бөлу.

- Тесіктердің (кездесу нүктелерінің) оң және сол жақ жартысын осындай тәртіппен есептеп, оны бүйір бағыт бойынша шашырау осімен бөліп алу керек.

- Шашырау осьтерінің қиылысы-орташа соққы нүктесі.

Ату дәлдігі орташа түсу нүктесін нысанаға белгіленген нүктемен және шашырау шамасымен біріктіру дәлдігімен анықталады. Сонымен қатар,

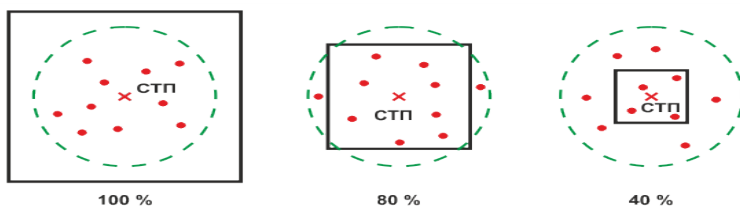
соққының орташа нүктесі белгіленген нүктеге неғұрлым жақын болса және оқтардың (гранаталардың) таралуы неғұрлым аз болса, атыс дәлдігі соғұрлым жақсы болады.

Атыстың дәлділігі қаруды қалыпты ұрысқа дәл келтірумен, қару мен оқ-дәрілерді Мұқият сақтаумен және мергеннің тамаша машығымен қамтамасыз етіледі.

Атудың дәлдігін жақсарту үшін мерген нысанаға дейінгі қашықтықты анықтай білуі керек, метеорологиялық жағдайлардың «граната» оқтарының ұшуына әсерін ескеріп, сәйкесінше олар көру, тірек және мақсатты нүктені таңдай алады, ату әдістерін дұрыс орындай алады, қару мен оқ-дәрілерді мұқият қорғайды.

1.7. Атудың жарамдылығы – атыс нәтижелерінің берілген атыс тапсырмасына сәйкестік дәрежесі.³

Атыс қаруынан атудың мүмкін нәтижелерін бағалау үшін келесі көрсеткіштер қабылданады:

- бір нысананың жеңілу ықтималдығы;
- топтық нысанадағы зақымданған фигуралардың күтілетін математикалық саны;
- дәл тиюдің күтілетін математикалық саны;

- оқ атудың қажетті сенімділігіне қол жеткізу үшін патрондардың орташа күтілетін шығыны;

- атыс тапсырмасын орындауға орташа күтілетін уақыт шығыны.

Сонымен қатар, атыс жарамдылығын бағалау кезінде оқтың жою және тесу күшінің дәрежесі есепке алынады.³

³ Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.

№ 3 БӨЛІМ.

ҚАРУ-ЖАРАҚ ПЕН ОҚ-ДӘРІЛЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ КЕЗІНДЕГІ ҚАУІПСІЗДІК ШАРАЛАРЫ

«Атыс даярлығы» сабақтарын өткізудегі басты қағидаттардың бірі абсолютті қауіпсіздік болып табылады, сабақтарды ұйымдастыру және өткізу кезінде осы аспектке ерекше назар аударылады.¹⁸ Атыс қаруымен жұмыс істеу шеберліктері мен дағдыларын игеру, сонымен қатар, атқыш пен айналасындағылардың толық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге негізделген. Сабақтарды өткізу кезінде қауіпсіздік шараларын қамтамасыз етудің екі тәсілі шартты түрде ажыратылатындығы ескерілді: кез-келген әрекетке тыйым салуға негізделген қауіпсіздік немесе тек дұрыс әрекеттерді шешуге негізделген қауіпсіздік. Абсолютті қауіпсіздік тұрғысынан екінші нұсқа ең қолайлы болып көрінеді, бұл халықаралық практикалық ату конфедерациясы (IPSC) құрылғаннан бері практикалық ату тәжірибесінде көп жылдық тәжірибемен расталады. Осы уақытқа дейін қару ұстаған кезде де, сабақ өткізген кезде де, түрлі деңгейдегі жарыстар өткізген кезде де бірде-бір жазатайым оқиғаға жол берілмеді.

ПО қызметкерлері Мерген (қызметкер) кодексін міндетті түрде сақтауға тиіс:

«Мен әрқашан қару-жаракты оқталағандай ұстаймын»;

«Мен ешқашан қаруды атқым келмейтін жерге бағыттамаймын»;

«Мен ешқашан қаруды нысанаға бағыттамайынша, ағытқыш ілмекке саусағымды тигізбеймін»;

«Қарудан атпас бұрын мен әрқашан нысананың алдында және артында не бар екенін тексеремін».

«Атыс даярлығы» пәні бойынша сабақтар осы қағидаттарды түсіндіруден, оларды абсолютті түсінуден

және барлық қатысушылардың орындауын мүлтіксіз сақтаудан басталады. Сонымен қатар, үшінші тармақ қару-жаракпен қауіпсіз жұмыс істеу деңгейін автоматизмге жеткізу үшін үнемі жаттығуды қажет етеді, бұл жаттығу кезінде үлкен назар аударады.

«Мен әрқашан қаруды оқталғандай ұстаймын» деген бірінші қағиданы қару-жаракпен жұмыс істеудің «мәдениеті» санатына жатқызуға болады және оның негіздерін түсіндіру атыс қаруы айналасындағыларға тек оқталған кезде ғана үлкен қауіп төндіретінін және сәйкесінше қарумен кез келген әрекет оны атудан басталуы керек екенін түсінуге негізделген.⁴

«Мен ешқашан қаруды атқым келмейтін жерге бағыттамаймын» деген екінші қағиданы шартты түрде «қауіпсіздік бұрышы» ұғымына жатқызуға болады. Қауіпсіздік бұрышы-өлшемдері бойынша атыс жүргізуге рұқсат етілген бұрыш.

«Мен қаруды нысанаға бағыттамайынша, мен ешқашан ағытқыш тартпасына саусағымды тигізбеймін» үшінші қағида ең маңызды болып табылады және жоғарыда айтылғандай, хабардар болудан басқа, үнемі жаттығуды қажет етеді. Мұндай жаттығудың нұсқаларының бірі білім алушының «екі деген» әрекеті болуы мүмкін. Сабақ жетекшісінің командасы бойынша «бір рет жаса» дегенде білім алушы қаруды бақылау нүктесінде ұстайды, бұл ретте сұқ саусақ тартпаның сыртында (ысырма қаптамасының бойында) болады. «Екеуін жаса» командасы бойынша білім алушы қаруды нысаналы құрылғыларды бір мезгілде біріктіріп, саусағын тартпаға қойып және «бос жүрісті» «таңдаумен» нысанаға алу сызығына шығарады.

⁴ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПМ академиясы 2021.

«Қарудан атпас бұрын мен әрқашан нысананың алдында және артында не бар екенін тексеремін» төртінші қағидасы кез келген күтпеген өзгерістер болған жағдайда нысаналық өрісті үнемі бақылауға және атысты тоқтатуға негізделген.

Тапаншаның бақылау нүктесі көздеу сызығында (немесе сәл төмен, бірақ екі сантиметрден аспайтын), атқыштың беті мен нысанаға алынған тапаншаның ортасында орналасқан, мұнда қаруды ұстау үшін босаңсыған күйде көтерілген екі қол табиғи түрде кездеседі.

Тапаншаны басқару нүктесінің функциялары:

қарудың мәртебесін перифериялық көру арқылы тұрақты көзбен шолып бақылауды жүзеге асыру (оқталған, оқталмаған, ақаулы, ақаусыз);

қаруды қайта оқтау (оқжатарды ауыстыру);

атыс кезінде мүмкін болатын кідірістерді жою;

қаруды оқтау кезіндегі алғашқы әрекеттер.

Тиімді жылдамдықпен атудың маңызды аспектісі - дұрыс жабдық. Қазіргі уақытта ішкі істер органдары қызметкерлерінің қолда бар жабдықтары қаруды сыртқы факторлардан толық қорғай отырып, оның сенімді сақталуын қамтамасыз етеді, бірақ сонымен бірге оны тез алу мүмкіндігін болдырмайды. Сондықтан, жылдам ату кезінде қазіргі заманғы материалдардан жасалған тапанша қаптан тапаншаны алудың ең жоғары жылдамдығын қамтамасыз ететін тапанша қапты қолданған жөн. Сонымен қатар, IPSC арнайы бөлімшелері мен атқыштарының қызметкерлерінің тәжірибесіне сүйене отырып, қосалқы оқжатарларды қару-жараққа қарама-қарсы жақтағы арнайы сөмкелерде тапаншадан бөлек ұстаған кезде оларды орналастыру оңтайлы болады. Тапанша мен қосалқы оқжатарларды орналастыру адам физиологиясы тұрғысынан оңтайлы болып табылады және қару-жарақ пен қосалқы оқжатарларды мүмкіндігінше тез шығаруды қамтамасыз етеді.

- әрбір қызметкер қару-жарақ пен оқ-дәрілермен жұмыс істеу кезінде белгіленген қауіпсіздік шараларын білуі және мүлтіксіз сақтауы тиіс;

- атыс жүргізу кезіндегі қауіпсіздік өткізілетін іс-шараларға нақты және сауатты басшылық етумен, қарудың, оқ қабылдағыштардың ақаусыздығымен, жарықпен, командаларды күшейту және беру құралдарымен қамтамасыз етіледі;

- ашық түрдегі атыс орнының (полигонның) шектері: «Атыс орны», «Тоқта, атып жатыр», «Өту және өтіп кетуге тыйым салынған» деген жазулармен белгіленеді, бұлар қашықтан жақсы көрінетін жерге, сондай-ақ атыс орнының (полигонның) аумағына апаратын соқпақтар мен жолдардың қиылыстарына орнатылады. Қажет болған жағдайда атыс орнының (полигонның) шектерінде траншеялар қазылуы мүмкін. Барлық жолдар мен жүргінші соқпақтар шлагбаумдармен немесе басқа да бөгеттермен жабылады. Одан басқа, атыс орнына (полигонға) жақын елді мекендерге, атыс өтіп жатқан уақытта атыс орны (тирдің) аумағына кіруге, өтуге тыйым салынғаны жөнінде хабарламалар ілінеді. Атыс ұйымдастырылып және өткізіліп жатқан аймаққа бөтен адамдар бақылаусыз кіруге болмайды;

- оқ атуға рұқсатты атыс басшылары және атыс шебінде тұрған олардың көмекшілері береді. Оқ ату «Ат» немесе «Алға» командасымен немесе сигнал беру құрылғысының сигналымен (таймер, ысқырық) рұқсат етіледі. Атыс «Тоқта», «Тоқта, атуды тоқтат», «Тоқтат» командасымен, не болмаса сигнал беру құрылғысының сигналымен (таймер, ысқырық) тоқтатылады;

- атыс және бастапқы шепте ұялы байланыс құралдары сөндірулі болуы тиіс;

- бұрылу, аунау, тоңқалау және секірумен байланысты ату жаттығуларын орындау кезінде қарудың қорғағышы оқ атқан сәтке дейін қосылып тұруы тиіс;

- қозғалыста ату жаттығуларын орындау кезінде, сондай-ақ шектелмеген уақытта ату кезінде атыстар арасындағы үзілісте қаруды алға (өз алдына) бұру қажет;

Мынадай жағдайларда барлық атушылар өз еріктерімен немесе атыс басшысының командасымен оқ атуды доғарулары керек:

- адамдар, машина немесе жануарлар нысана алаңында пайда болған жағдайда, сондай-ақ ұшатын аппараттардың атыс аумағынан төмен ұшқанда;

- командалық пунктте немесе блиндажда (панада) ақ жалау (фонарь) көтерілгенде;

- атыстан оқ шыққан жағдайда;

- шуға қарсы құлаққаптар және қорғаныс көзілдіріктері жаттығу басталғанға дейін киеді және түзетеді, аяқталғаннан кейін шешіледі;

Келесі іс-әрекеттерді жасауға:

- көру органдарын қорғау құралдарынсыз атуды ұйымдастыру (қорғаныс көзілдірігі)

- қалыпты атысқа келтірілмеген қарудан атуға;

- атыс жетекшісінің рұқсатынсыз қаруды қабынан алуға немесе оны тапанша қаптан шығаруға;

- қару оқтаулы не оқталғанына қарамастан, оны адам (адамдар) жаққа немесе оның (олардың) аяқ асты шығатын бағытына бағыттауға;

- қолдағы қарумен шуға қарсы құлаққапты киюге, ретке келтіруге немесе шешуге;

- ұңғыны нысана бағытына бағыттағанға дейін тежегіш ілмеге саусақ тигізуге;

- атыс басшысының командасынсыз қаруды жауынгерлік немесе бос патрондармен оқтауға;

- атыс орнының (полигонның) командалық пунктінде ақ жалау (фонарь) көтерулі тұрған жағдайда атыс жетекшісінің командасынсыз қауіпті бағыттарға оқ атуға және ату жүргізуге;

- атыс шебінде немесе өзге де орында оқтаулы қаруды қалдыруға, сондай-ақ оны басқа адамға беруге;

- егер: гильзада тот, майысқан немесе жасыл қақ болса, оқ гильзаға жеткіліксіз бекітілсе, капсюль гильза түбінің үстіне қарай шығып тұрса оқ-дәрілерді қолдануға **тыйым салынады.**⁵

Қызметкерлер осы нұсқаманың талаптарын бұзған жағдайда оқ ату тез арада тоқтатылады. Қауіпсіздік шараларын бұзған қызметкерге «қанағаттанарлықсыз» деген баға қоя отырып, ату шебінен шығарылады.⁶

⁵ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ІІМ академиясы 2021.

⁶ Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.

№ 4 БӨЛІМ.

МАКАРОВ ТАПАНШАСЫНЫҢ АРНАЛУЫ, ҰРЫСТЫҚ ҚАСИЕТІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

4.1 Тапаншаның бөліктері мен механизмдерінің жалпы құрылымы мен жұмысы

Макаров тапаншасы өз уақытындағы ең жақсы ықшам, өзін-өзі қорғау тапаншаларының бірі болып саналады. Қарсыласпен 50 метрге дейін өзара әрекеттескенде, бұл сенімді, дәл өзін-өзі қорғау қаруы, қызметкердің табельдік қаруы болып табылады және жедел-қызметтік міндеттерді шешуге арналған.⁷

Тапанша патронының құрылғысы 9 мм.

9 мм тапанша патроны оқсауыттан, капсюльден, дәрі зарядынан және оқтан тұрады.

Оқсауытдәрі зарядының орналастыруына және патронның барлық бөліктерін біріктіріп байланыстыруға пайдаланылады; ату кезінде газдардың ұңғы оқпанынан (каналынан) ұңғылық арқылы өтуін тосқауылдайды.

Заряд түтінсіз пироксилин дәрісінен тұрады.

Капсюль дәрі зарядының тұтануына (от алуына) пайдаланылады.

⁷ Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.

Оқ биметалды (жалатылған) қабығынан тұрады. Оған сығымдалып болат өзегі салынған. Оқ пен болат өзектің арасында қорғасын қағанақ болады.

Макаров тапаншасының тактика техникалық сипаттамасы

Калибр (мм)	9
Пайдаланылатын оқ-дәрілер (мм)	9x18
Ұңғының ойық саны	4
Ұшу алыстығы (м.)	50
Ату жылдамдығы (минутына ату)	30
Оқтың алғашқы ұшу жылдамдығы (метр секунд)	315
Оқтың қирату күшінің қашықтығы (м.)	350
Оқтың шектік ұшу алыстығы	800
Тапаншаның салмағы (гр.): оқталмаған оқжатармен оқталған оқжатармен	730 810
Оқжатардың (патрондардың) сыйымдылығы	8
Патронның салмағы (гр)	10
Оқтың салмағы (гр)	6,1
Патронның ұзындығы (мм)	25
МТ биіктігі (мм)	126,75
МТ ұзындығы (мм)	161
Оқпан ұзындығы (мм)	93
МТ ұзындығы (мм)	161

Тапанша келесі негізгі бөліктер мен механизмдерден тұрады:

Барлық бөліктерін біріктіру үшін пайдаланады. Тұтқаның негізі бар жақтау бір бүтінді құрайды.

Тұтқаның негізі тұтқаны, ұрыстық серіппені бекіту және оқжатарды орнату үшін пайдаланады.

Оқпан оқтың қимылын бағыттау үшін қызмет етеді. Оұпанның ішінде сол жаққа жоғары шыққан төрт ойығы бар. Ойықтар оқты айналдыру үшін қызмет етеді. Ойықтардың арасы алаң деп аталады. Екі қарама қарсы алаңдардың (диаметрі бойынша) арақашықтығы ұңғы арнасының калибрі анықтайды, ол 9 мм тең.

Ағытқыш арнасының қазыналық бөлігі оқты салу үшін қызмет етеді және оқтық деп аталады.

Ағытқыш тұтқа ағытқыш ілгектің артқы жағын абайсызда басып қалудан сақтандыру үшін қызмет етеді. Оның алдыңғы ұшының бекітпені артқа тартуда шектейтін қыры бар. Ұңғы жақтауы тұтқаның жоғарғы жағын бұrandаның негізгі қабырғасының алдыңғы ұяшығында орналасқан серіппемен және торымен ұстап тұрады.

2) Ұрғышпен, лақтырғыш және сақтандырғышы бар бекітпе, оқжатардан патронды оқтыққа беру, атқан кезде тұтқаның каналын жабуға, гильзаны ұстауға (патронды алу) және шүріппені жауынгерлік взводқа келтіру үшін қызмет етеді.

Бекітпенің сыртында: көздеуге арналған қарауыл, көздеу кезінде бекітпенің үстіне жарық түсірмеу үшін қарауыл мен көздеуіштің арасында көлденең ойықта жылжымалы көздеуіш және кертпе бар.

Ұрғыш капсюльді бұзу үшін қызмет етеді, салмақты азайту және қажалатын жоғарғы жақты кішірейту үшін үш қырлы түрде болады.

Лақтырғаш бекітпенің табақшасында қайтарғышпен кездескенше оқты (оқсауытты) ұстау үшін қызмет етеді.

Сақтандырғыш тапаншан қолданғанда қауіпсіздікті қамтамасыз етеді.

3) Қайтармалы серіппе атыстан кейін бекітпені бастапқы қалпына қайтару үшін қызмет етеді. Серіппенің соңындағы шеткі орам басқа орамдарға қарағанда диаметрі кіші. Осы ораммен жинау кезінде тапаншаны бөлшектеу кезінде ұңғыны мықтап ұстау үшін серіппені ұңғыға кигізеді.

4) Соққыш-ағытқыш механизмі тапаншаның барлық бөлшектері мен механизмдерін іске қосу үшін қызмет етеді. Шүріппеден, септегіш серіппеден, босату тартқыш, взвод тетігімен, ағытқыш ілгектен, ұрыстық серіппеден және ұрыстық серіппе ысырғыштан тұрады.

5) Бұрандалы сап саптың және ысырғышты бұранда сапқа бекіту жанындағы ойықтарды және бұранданың негізгі артқы қабырғасын жабады, сондай-ақ тапаншаны қолда ыңғайлы ұстау үшін қызмет етеді.

6) Бекітпе ұстағыш оқжатардағы барлық оқтардың жұмсалғанынан кейін бекітпені соңғы қалыпта ұстау үшін қызмет етеді.

7) Оқжатар оқты орналастыру үшін қызмет етеді.

Әрбір тапаншаға тиесілі қажеттіліктер бар: қосымша оқжатар, тапанша қап, шүберек, тапанша бауы.

Тапанша қап тапаншаны, қосымша оқжатарды және сүрткішті алып жүру үшін қызмет етеді.

Қосымша оқжатар жауынгерлік жинақтың екінші жартысын сақтау және тапаншаны жылдам қайта оқтау үшін қызмет етеді.

Сүрткіш тапаншаны бөлшектеу, жинау, тазалау және майлау үшін қолданылады.

Тапанша бауы тапаншаны жоғалтудың алдын алу үшін арналған.

Тапаншаны жартылай немесе толық етіп бөлшектеуге болады

Тапаншаны тазалау, майлау және қарау үшін жартылай бөлшектеу тапаншаның қатты ластанған кезінде, оны жаңбырда немесе қарда болғаннан кейін, жаңа майлауға көшкен кезде, сондай-ақ жөндеу кезінде тазалау үшін жүргізіледі.

Тапаншаны жиі бөлшектеуге жол берілмейді, өйткені ол бөлшектер мен механизмдердің тозуын тездетеді.

Тапаншаны бөлшектеу және құрастыру кезінде келесі ережелерді сақтау қажет:

- бөлшектеу мен құрастыруды үстелде немесе орындықта, ал далада - таза төсеніште жүргізу;

- бөлшектер мен механизмдерді бөлшектеу тәртібіне қою, оларды абайлап ұстап, шамадан тыс күш пен өткір соққыларға жол бермеу;

- құрастыру кезінде басқа тапаншалардың бөліктерімен шатастырмау үшін бөлшектердің нөмірленуіне назар аудару.

Тапаншаны жартылай бөлшектеуді төмендегі ретпен жүргізу керек:

1) Оқжатарды тұтқаның түбінен алу.

2) Ағытқыш доғаны тарту.

3) Бекітпені жақтаудан босату.

4) Қайтармалы серіппені алу.

**Тапаншаны жартылай бөлшектегеннен кейін
дұрыс жиналғанын тексеру**

- 1.Сақтандырғышты өшіру (жалаушаны төмен түсіру).
2. Алға біршама жылжыған бекітпе бекітпе кедергісінің әсерінен артқы күйде тұрып қалады.
3. Оң қолдың бас бармағымен бекітпе кідірісіне басып бекітпені орнына келтіру. Қайтармалы серіппенің көмегімен бекітпе қалыпты жағдайына келеді, шүріппе ұрыс взводында тұруы керек.
- 4.Сақтандырғышты қосу(жалаушаны жоғары көтеру). Шүріппе ұрыс взводынан босап, бұғатталуы тиіс.

**4.2. Макаров тапаншасынан ату кезіндегі кідірістер
себептері және оларды жою тәсілдері**

Кұқық қорғау органдары қызметкерлерінің негізгі табельдік қаруы Макаров тапаншасы және қазіргі уақытта қысқа ұңғылы атыс қаруының ең сенімді және қиындықсыз үлгілерінің бірі болып табылатынына қарамастан, соңғы уақытта қарудың осы түрінен ату кезінде кідірістер жиілеп кетті. Бұл, ең алдымен, қазіргі заманғы оқ-дәрілердің сапасының нашарлауына және қолданылатын қарудың үлкен тозуына байланысты. Оқ

ату кезінде кідірістердің пайда болуы атыс контактісі жағдайында атыс кезінде кідіріс сияқты маңызды емес, бұл кезде қарудың дұрыс жұмыс істеуі мен үздіксіз жұмыс істеуі, сондай-ақ атыс кезінде пайда болған кідірістерді тез жою мүмкіндігі қызметкердің өміріне тікелей байланысты. Тиісінше, кідірістің себебін тез түсіну және оны жою әр қызметкер үшін өте қажет дағды болып табылады және оны мақсатты және тұрақты жаттығулар арқылы басқа дағдылар сияқты игеру керек.

Тапанша дұрыс ұсталған, мұқият күтілген және үнемделген кезде сенімді және ақаусыз қару болып табылады. Алайда, бөлшектер мен механизмдердің тозуына байланысты ұзақ уақыт жұмыс істегенде, көбінесе абайсыз өңдеу және ұқыпсыз күтім кезінде атыс кезінде кідірістер болуы мүмкін. Атыс кезінде кідірістердің алдын алу үшін:

- тапаншаны атуға дұрыс дайындау;
- тапаншаны уактылы және барлық ережелерді сақтай отырып қарау, тазалау және майлау;
- тапаншаның үйкелетін бөліктерінің тазалығы мен майлануын мұқият қадағалау;
- тапаншаны уактылы жөндеу;
- ату алдында патрондарды тексеру: ату кезінде ақаулы, тот басқан және лас патрондарды қолдануға болмайды;
- атыс кезінде және қозғалыс кезінде тапаншаны ластанудан және соққылардан қорғау;
- егер тапанша атыс алдында ұзақ уақыт бойы қатты аязда болса, онда оны тиеу алдында бекітпені қолыңызбен бірнеше рет алып тастап, оны босату, ал әрбір бұру мен бекітпені босатқаннан кейін шүріппенің құйрығын басу арқылы шүріппені түсіру. Егер атыс кезінде кідіріс болса, оны тапаншаны қайта оқтау арқылы жою керек. Егер кідіріс қайта оқтау арқылы жойылмаса, онда кідірістің себебін анықтап, оны төменде көрсетілгендей жою қажет.

Атыс кезінде жиі кездесетін кідірістердің бірі- ұрыс взводынан шүріппені жұлып алып, атқышқа соққы бергеннен кейін толық ату болмаған кезде от алмау. От

алмау сапасыз патронға байланысты болуы мүмкін (дымкыл дәрі заряды немесе капсульдің тұтанғыш құрамы, гильзада шүрпі тесіктерінің болмауы).

Оқ атылмау -бекітпе артқы қалыпта, шүріппе түсірілген, бірақ оқ атылған жоқ.

Себептері:

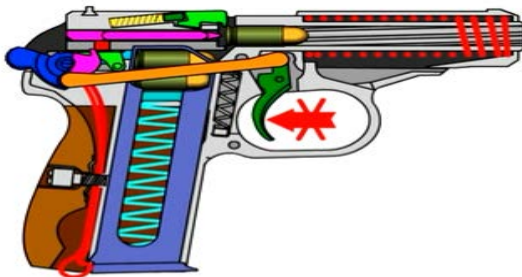
1. Патронның капсуласы ақаулы.
2. Май қоюланып қалған немесе ұңғы арнасының ластануы.

3. Соққының аз шығуы немесесоққыштың ұруы

Жою әдістері:

1. Тапаншаны қайта оқтау және атуды жалғастыру.
2. Тапаншаны бөлшектеу және тазалау.
3. Тапаншаны шеберханаға тапсыру.

Патронның бекітпемен толық жабылмауы – бекітпе алдыңғы жаққа жетпей тоқтап қалды, шүріппені түсіру мүмкін емес.

Себептері:

1. Патронниктің, жақтаудың ойықтары мен бекітпе жақтауының ластануы.

2. Лақтырғыштың серіппесінің немесе қысқыштың ластануына байланысты лақтырғыштың қиын қозғалысы.

Жою әдістері:

1. Қолдың көмегімен бекітпені тағы да алдыға жіберу алға, атысты жалғастыру.

2. Тапаншаны тексеріп, тазалау.

Патронды оқжатардан оқпанға жібермеу немесе жылжымауы оқжатардың тапаншасабының негізіне толық жіберілмеуіне және оқжатардың ысырмасы арқылы бекітілмеуіне байланысты болуы мүмкін. Жою үшін оқжатарды тапаншаның тұтқасына тән шертуге дейін жіберіп, қаруды оқтау керек.

Қарудың көрінетін ақаулығы жоқ кідірістердің көпшілігі қаруды қайта оқтау немесе оқжатардытапанша сабының негізіне жіберу арқылы жойылатынын айта кету керек. Осыған байланысты, кідірісті жоюдың әмбебап дағдысын пысықтаған жөн, егер ол пайда болған жағдайда (оны (сәйкестендіруге) уақытты жоғалтпастан, оны жоюға барынша ықпал ететін бірнеше әрекеттер дереу жасалады, атап айтқанда, оқжатар дереу тапанша сабының негізіне жіберіледі, содан кейін оны қайта оқтау жүзеге асырылады.

Бекітпе алдыңғы қалыпта, бірақ оқтамадапатрон жоқ, бекітпепатронмен бірге ортаңғы қалыпта тоқтап, оны оқпанға жібермеді.

Себептері:

1. Оқжатардың және тапаншаның қозғалмалы бөліктерінің ластануы.

2. Оқжатар корпусының жоғарғы жиектерінің бүгілуі.

Жою әдістері:

1. Тапаншаны қайта оқтау және атуды жалғастыру, тапанша мен оқжатарды тазалау.

2. Ақаулы оқжатарды ауыстыру.

Жоғарыда аталған дағдыны игеру үшін, ең алдымен, кідірісті жоюдың әмбебап дағдысын автоматтандыруға мүмкіндік беретін жаттығу қажет. Содан кейін ату жаттығуларын қолдана отырып, осы дағдыны бекітуге кірісу.²¹

Гильзаны бекітпемен ұстап алу (қысу) - гильза бекітпедегі терезе арқылы сыртқа шығарылмайды және бекітпе мен ұңғының кесігінің арасында сыналанады.

Себептері:

1. Тапаншаның қозғалмалы бөліктерінің ластануы.

2. Лақтырғыштың, оның серіппесінің немесе шағылыстырғышының ақаулығы.

Жою әдістері:

1. Ұсталған гильзаны тастаңыз және атуды жалғастырыңыз.

2. Тапаншаны шеберханаға жіберіңіз.

Автоматты түрде ату – ағытқыш ілмекті бір рет басқанда, кезек бірнеше атудан тұрады.⁸

Себептері:

1. Майдың қоюлануы немесе соққы механизмінің бөліктерін ластануы.

2. Шептало күркесінің немесе жауынгерлік взводның тозуы.

3. Шептало серіппесінің әлсіреуі немесе тозуы.

4. Шептало тістің сақтандырғышының сөресіне тию.

Жою жолдары:

1. Тапаншаны тексеріп, тазалаңыз.

2. Тапаншаны шеберханаға жіберу.

4.3 Тапаншаны тазарту және майлау

Тапанша әрқашан таза және ақаулы болуы керек. Бұған заманауи және дұрыс тазалау және майлау, тапаншаны ұқыпты ұстау және оны дұрыс сақтау арқылы қол жеткізіледі.

⁸ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПМ академиясы 2021.

Тапаншаны тазарту былай жүргізіледі:

- жауынгерлік жағдайда, маневрлерде және даладағы ұзақ жаттығуларда-күн сайын ұрыс тынышталған кезінде немесе сабақтар арасындағы үзілістерде;

- оқ-дәрілерден, нарядтардан және атыссыз даладағы сабақтардан кейін-оқу-жаттығулар, нарядтар немесе сабақтар аяқталғаннан кейін дереу;

- атудан кейін-атыс аяқталғаннан кейін оқпан арнасы мен оқтаманы дереу тазалап, майлау керек; соңғы тазалауды атудан оралғаннан кейін жүргізу керек; келесі 3-4 күнде тазалауды күн сайын жүргізу керек;

- Егер тапанша қолданылмаса-кем дегенде жеті күнде бір рет.

Майды металға ылғалдың әсерін болдырмау үшін тазалағаннан кейін бірден жақсы тазартылған және құрғақ металл бетіне жағу.

Тазарту және майлау үшін мыналар қолданылады:

- сұйық мылтық майлау-ауа температурасы +50-ден - 50-ге дейін болған кезде тапаншаның бөліктері мен механизмдерін майлау және бөлшектерді ұнтақ күйіктен тазарту үшін;

- оқпандарды тазалау ерітіндісі (ОТЕ) – оқпан, түтік және т. б. ұнтақ газдарының әсеріне ұшырайтын тапаншаның бөліктерін тазалауға арналған.⁹

Ескерту:

1. Мылтықтың бөліктері мен механизмдерін +5 градустан жоғары ауа температурасында майлау үшін мылтық майын қолдануға болады.

2. ОТЕ ертіндісі мынадай құрамда әзірленеді: ауыз су – 1л; көмірқышқыл аммонийі – 200г; қосхром қышқылды калий (хромпик) -3-5г.

3. ОТЕ аз мөлшерін тығындалған бөтелкелерде қараңғы жерде және қыздырылатын құрылғылардан алыс жерде 7 күннен артық сақтауға рұқсат етіледі.

⁹ Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.

4. Тапаншаны ОТЕ ерітіндісімен тазалау тек атыс болғаннан кейін ғана жүргізіледі.

Егер тапаншаны атудан кейін тазалау жүргізілсе, онда тапанша газдарының әсеріне ұшыраған тапаншаның барлық бөліктері мен механизмдерін ОТЕ ерітіндісіне малынған шүберекпен немесе талшықпен көміртегі шөгінділері толығымен жойылғанша тазалау қажет. Мұны істеу үшін ағаш таяқшаларды қолданып, ал оқпанды тазарту үшін сүрту керек. Оқ атқаннан кейін, тапанша жаңбырда және қатты ластанудан кейін бекітпені, бекітпелі кідіртуді, соққыш-ағытқыш механизмінің бөліктерін және атыс қарқынын бәсеңдету механизмін, сепараторды, қаптаманы және оқжатарды көміртегі тотығы, кір мен ылғал толығымен жойылғанша бөлшек-телген күйінде тазалау қажет. Тазалағаннан кейін бөліктер мен механизмдерді таза шүберекпен құрғату керек.

Егер тапаншадан ату жүргізілмесе, онда тапаншаның бөліктері мен механизмдерін кір мен ылғал толығымен жойылғанша құрғақ шүберекпен сүрту.

Құрғақ бөлшектерді майланған шүберекпен майлау қажет. Майлауды жұқа, тіпті қабатпен жағыңыз. Тапаншаның бөліктеріндегі артық майлау ластануға ықпал етеді және мылтықтың жұмыс істемеуіне әкелуі мүмкін. Тұтқаны және қабықты майлауға болмайды, тек кір мен ылғал толығымен жойылғанша ішкі және сыртқы жағынан құрғақ шүберекпен сүрту керек.

№ 5 БӨЛІМ.

КАЛАШНИКОВ АВТОМАТЫНЫҢ НЕГІЗГІ БӨЛІКТЕРІ МЕН МЕХАНИЗМДЕРІ, АВТОМАТИКАНЫҢ ЖҰМЫС ПРИНЦИПІ

5.1 Калашников автоматының арналуы, жауынгерлік қасиеттері мен құрылғысы.

Қысқартылған Калашников автоматы (АКС-74У) полиция қызметкерінің табельдік қаруы болып табылады және жедел-қызметтік міндеттерді шешуге арналған.

Калашников автоматының жұмыс істеу принципі окпан арнасынан газ камерасы арқылы бекітпе-қаңқасының газ поршеніне жіберілген ұнтақ газдарының энергиясын пайдалануға негізделген.

Атыс кезінде жоғары қысымға байланысты окқа әсер ететін газдардың бір бөлігі окпан қабырғасындағы тесік арқылы газ каморасына асығады, газ поршенінің алдыңғы қабырғасын басады және бекітпе жақтауын артқы күйге түсіреді. Артқа шегіну кезінде бекітпеоқтамадан атыс жеңін алып, оны сыртқа шығарады, ал бекітпе жақтауы қайтарма серіппесін қысып, тартпаны тартып алады (оны автоағытқыш взводуна қояды). Содан кейін, қайтарма серіппесінің әсерінен бекітпеменсырма жақтауы алдыңғы күйге оралады, бұл кезде бекітпе окжатарда ноктамаға тағы бір патрон жібереді және окпан арнасын

кұлыптайды, ал бекітпе жақтауы тартпаның автоматты ағытқыш взводиның астынан автоматты ағытқыштың шығуын (шептало) шығарады.

Егер аударма автоматты атысқа орнатылса, атыс тапанша тартпасы басылғанша және оқжатарда оқ-дәрілер болғанша жалғасады.

Егер аударма бір отқа орнатылса, онда тартпа құйрығын басқан кезде бір ғана атыс болады, келесі атуды шығару үшін тапанша тартпасын босатып, оны қайтадан басу керек.

Автомат пен пулемет жинағы

АК-74 оқжатарына арналған дорба, РПК-74 үшін оқжатарға арналған дорба (2 дана), белдік

Керек-жарақтар

Калашников автоматының негізгі бөлшектері мен механизмдер

Көздеуіш құрылғысы мен дүмілі ұңғы қорабы бар ұңғы.

Ұңғы оқтың ұшу бағыты үшін қызмет етеді. Ұңғының ішінде сол жақта жоғарыдан оңға бағытталған төрт бұранда ойықтарымен арнасы бар. Ойықтары оққа айналу қимылын беру үшін қызмет етеді. Диаметрі бойынша екі қарама-қарсы алаңның арасындағы қашықтық ұңғының калибрі деп аталады. Каналдың қазыналық бөлігі тегіс және оқсауыттың пішіні бойынша жасалған: каналдың бұл бөлігі патронды орналастыру үшін қызмет етеді және оқтық деп аталады. Оқтықтан ұңғы каналының ойылған бөлігіне кіретін ойығы үрмелі кіреберіс деп аталады. Ұңғының сыртында өрт сөндіргіші бар бұрамда үшін қарауыл бар, шетмойын дөңгелегі, көздеу қалыбы және лақтырғышты іліп алу үшін қазыналық ойық бар. Қарауылдың қалыбы және көздеуіштің қалыбы қадауыштар немесе жаншып шығарудың көмегімен ұңғыға бекітіледі. Ұңғы штифтің көмегімен ұңғы қорабымен жалғанады және одан бөлінбейді.

Көздеу құрылғысы атыс кезінде автоматтан әр түрлі қашықтықтан көздеу үшін қызмет етеді. Ол көздеуіш пен қарауылдан тұрады. Көздеуіш көздеуіш қалыптан, иілгіш серппеден, көздеу жұқа тақтайшадан және қамытшадан

тұрады. Көздеуіш қалыбында: қарауылдан белгілі бір жоғарыда тұру көздеуі үшін екі қатарлы сектор, газ трубасы үшін тесік; ішінде – желім серіппе үшін ұяшық бар; артқы қабырғасында – ұңғы қорабының қақпағы үшін жартылай дөңгелек ойық. Көздеуіштің қалыбы ұңғыға кигізілген және штифтпен немесе басып шығарғышпен бекітілген. Иілгіш серіппе көздеуіш қалыптың ұясына салынады және көздеуіш қалыпты басып тұрған жағдайда ұстап тұрады. Көздеуіш қалыбы қыстырма серіппе арқылы белгіленген жағдайда қамытшаны ұстау үшін көздеу және кесу үшін кетігі бар. Көздеуіш қалыптың үстінде 1-ден 10-ға дейін бөлу шкаласы бар. Шкаланың цифрлары атыстың қашықтығын жүздеген метрге дейін белгілейді. Көздеуіш қалыбында «П» әріпі белгіленген – көздеудің тұрақты белгісі шамамен түзу атысқа сай келеді. Қамытша көздеуіш қалпына кигізеді және ілмекті басып тұрған жағдайда ұстайды. Ілмектің серіппенің күшімен көздеуіш қалыптың ойығынан шығатын тісі бар. Бұранда қарауылдың негізі қарауылдың қалыбында бекітілген. Негіз бен қалыпқа қарауылдың тұрысын анықтайтын қауіп енгізілген. Жиналатын немесе тұрақты дүмі. Саптар.

Дүмі және тапанша сап автоматпен іс-қимылдың ыңғайлы болуы үшін қызмет етеді. Автоматтың дүмі желімнен жасалған және ұшы, бау үшін антабка, ілмекті итергіш бар, керек-жарақ пеналы үшін және қақпағы бар желкесі бар. Дүмнің ұясы пеналды итеру үшін серіппемен бекітілген.

Ұңғы қорабының қақпағы ұңғы қорабында орналасқан бөлшектер мен механизмдерді ластаудан сақтайды. Оң жағында оқсауыттың сыртқа шығуы жолына арналған және бекітпе жақтауы сабының іс-қимылы үшін шығыңқы тесігі бар; артында – қайтарма механизмінің стерженді бағыттайтын дөңес үшін тесік бар. Автоматтың қақпағын ұңғы қорабының көлденең қойнына және қайтарма механизмінің стерженді бағыттайтын дөңес, қалыптың көздеуіш жартылай дөңгелек ойығының көмегімен ұңғы қорабы ұстап тұрады.

Газ поршенімен бекітпе жақтауы бекітпені және соққыш-атқыш механизмдерді іс-қимылға келтіру үшін қызмет етеді. Бекітпе оқты (патронды) оқжантайға жеткізу үшін, ұңғы каналын жабу, капсюльді бұзу және оқжантайдан оқ сауытты (патронды) алу үшін қызмет етеді.

Бекітпе жақтауының ішінде қайтару механизмі және бекітпенің каналына арналған канал бар. Артында сақтандырғыш дөңес бар. Саңылауларының жандарында ұңғы қорабының иілгені бойынша бекітпе жақтауының іс-қимылы үшін жасалған. Оң жағында түсіру (бұру) үшін автоматты қайта оқтау үшін автожіберу және сап бар. Төменде – бекітпенің дөңесін және ұңғы қорабының дөңесіне шығып тұрған өту үшін фигура пішінді орын бар. Бекітпе жақтауының алдыңғы жағында газ поршенімен сояуышпен бекітіледі.

Бекітпе оқты (патронды) оқжантайға жеткізу үшін, ұңғы каналын жабу, капсюльді бұзу және оқжантайдан оқ сауытты (патронды) алу үшін қызмет етеді. Оның алдыңғы жағында оқсауыттың түбі үшін цилиндр тәрізді кесенің ойығы және лақтырғыш үшін саңылау бар. Екі жағында – бекітпені жабу кезінде ұңғы қорабының ойықтары кіріп тұратын екі жауынгерлік доңас бар. Жоғарғы жағында – жабу және қарсы тұру кезінде бекітпенің бұрылуы үшін доғастар бар. Сол жағында – ұңғы қорабының доңасының қайтарушы жолы үшін ұзына бойы ойық бар. Бекітпенің жуан жағында – соққыштың лақтырғышы мен штифінің өсі үшін тесіктер бар. Ішінде бекітпедесоққышты орналастыруға арналған арна бар.

Лақтырғышта түрткіш және мық үшін доңас бар. Серішпесі және өсі бар лақтырғыш оқсаутты оқтықтан алу және ұңғы қорабында көрсетуге дейін ұстауға арналған. Лақтырғыштың оқсаутты ұстау үшін бекітпесі, серіппе үшін және лақтырғыштың өсі үшін ұясы бар. Лақтырғыштың мықты соққыштық және лақтырғыш өсін бекіту үшін қызмет етеді.

Қайтарма механизмі бекітпемен қоса бекітпе жақтауын алдыңғы жағдайға қайтаруға арналған. Ол

сыртқа бағыттайтын қайтармалы серіппеден, жылжымалы сырықтан және муфтадан тұрады. Бағыттаушы сырықтың соңғы жағында, ұңғы қорабын біріктіруге бағыттайтын дөңестері бар және ұңғы қорабының қақпағын ұстау үшін дөңесі бар серіппеге арналған тірек бар. Алдыңғы жағындағы жылжымалы сырықтың муфтіні кигізуге арналған бүгілген жері бар;

Ұңғы бастырмасымен қоса газ түтігі газ түтігінен, алдыңғы және артқы дөңгелектен, ұңғы бастырмасынан, металл жартылай дөңгелектен (ағаш бастырма болған жағдайда) және иілгіш серіппеден тұрады. Газ түтігі газ поршені сояуышының қимылын бағыттайды. Оның бағыттаушы қабырғалары бар. Газ түтігі алдыңғы жағынан газ камерасының қысқа түтікшесіне кигізіледі. Ұңғы бастырмасы автоматшының қолын ату кезінде күйіп қалудан сақтайды. Ұңғы бастырмасы алдыңғы және артқы дөңгелектің арасындағы газ түтігіне жалғанған; артқы дөңгелектің газ түтігінің мұрындығы тірелген дөңесі бар; иілгіш серіппе тетіктің бойымен ауытқуын болдырмайды;

Соққыш-ағытқыш механизмі шүріппені ұрыстық қайырмадан немесе автоағытқыш қайырмасынан босату үшін, ұрғышқа соққы беру үшін автоматты не жекелей атыс жүргізілуін, атуды тоқтатуды қамтамасыз ету үшін және автоматты сақтандырғышқа қою үшін қызмет етеді.

Соққыш-ағытқыш механизмі бірін-бірі алмастыратын үш өсімен бекітілетін ұңғы қорабына салынды және ұрыстық серіппесі бар шүріппеден, серіппесі бар баяулатқыш шүріппе, ағытқыш ілгектен, серіппесі бар бір оты бар септегіш серіппеден, серіппесі бар автотүсіруден, аударушы және труба тәрізді өстен тұрады. Ұрыстық серіппенің шүріппесі соққышқа соғу үшін қызмет етеді. Шүріппеде ұрыстық взвод, автотүсіру взводы, цапфадан және өске арналған ойықтан тұрады. Ұрыстық серіппе шүріппенің цапфасына кигізеді және өзінің бауымен шүріппеге, ал ұштары – ағытқыш ілгектің тік бұрышты дөңестеріне әсер етеді. Шүріппені баяулатқыш автоматтық ату кезінде ұрыстың шоғырлануын жақсарту мақсатында шүріппенің қимылын баяулату үшін қызмет

етеді. Оның алдыңғы және артқы жағында дөңестері, өсі үшін ойықтары, серіппесі және ілмегі бар;

Шетмойын ұстауға ыңғайлы болу және атыс кезінде атушының қолын күйіп қалудан сақтайды. Шетмойын ұңғыға төменгі жағынан шетмойынның дөңгелегі арқылы және ұңғы қорабының ұясына кіретін ұңғы қорабына дөңестер арқылы жалғанады. Шетмойынның сүмбі үшін ойығы бар. Шетмойынның металл экраны атыс кезінде қызуды азайтуға арналған;

Оқжатар патрондардың орналасуы және оларды ұңғы қорабына берілуі үшін қызмет етеді. Ол желім корпустаң, қақпақтан, бекітулі қалыптан, серіппеден және әпіргіштен тұрады.

Оқжатардың корпусы оқжатардың барлық бөлшектерін біріктіреді. Оның бөкседегі түсіп қалудан және шығып кетуден сақтайтын, әпергіштің көтеруін шектейтін қабырғаларының жоғарғы жағындағы (аузында) бүгілмелері бар. Сыртқы жоғарғы жағында ауыстырғышты қосу үшін екі вертикал ойық бар, алдыңғы қабырғада ілгіш бар, ал артқы – оқжатар ұңғы қорабына жалғайтын тірек болатын дөңес бар. Корпустың артқы жағында оқжатарды патрондармен толық оқтауды анықтау үшін бақылау саңылақтары бар. Корпус төменгі жағынан қақпақпен жабылады. Қақпақта бекітпе қалыптың дөңесі үшін ойықтары бар. Корпустың ішінде әпергіш және бекітпе қалыбы бар серіппе бар.

Әпергіш серіппенің жоғарғы шетінде оң қабырғаның ішкі бүгілуінің көмегімен бекітіледі, оқжатарда патрондар шахмат түрінде орналасуын қамтамасыз ететін дөңесі бар. Бекітпе қалып серіппенің атыңғы ұшына бекітілген және өзінің дөңесімен оқжатардың қақпағын қимылдан сақтайды.

Тактикалық-техникалық сипаттамалары

	АК-74	АКС-74У	АКМ
Калибр (мм.)	5,45	5,45	7,62
Қолданылатын оқ-дәрілер (мм)	5,45x39	5,45x39	7,62x39
Атудың көздеулі қашықтығы(м.)	1000	500	1000
Ату жылдамдығы (минутна ату) жекелеп атқан кезде кезекпен атқан кезде	40 100	40 100	40 100
Оқтың бастапқы жылдамдығы (м/с)	900	735	715
Оқтың қиратқыш әрекеті сақталатын қашықтық м	1350	1100	1500
Оқтың шектік ұшу алыстығы(м)	3150	2900	3000
Автоматтың салмағы (гр.): оқталмаған оқжатармен оқталған оқжатармен	3,3 3,6	2,7 3,0	3,1 3,6
Оқжатардың сыйымдылығы	30	30	30

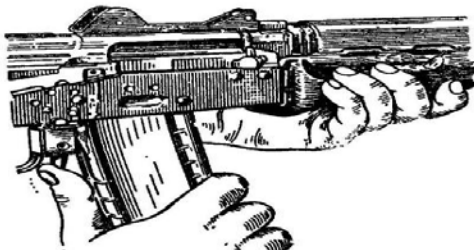
Ұрыстық оқ (партон) болат оқтан, оқсауыттан, тұтанғыш дәріден және капсульден тұрады. Патрондар кәдімгі және жарқырағыш түрінде шығарылады. Жарқырағыш оқтар жасыл түске боялған. Арнайы итергіштерді пайдаланумен жүргізілетін атыстарда, атыс болғанын ұқсату үшін бос (оқсыз) патрондар қолданылады.

*а – болат жүрекше тәрізді оғы бар патрон;
б – жарқырағыш оғы бар патрон;
в – бос патрон;
г – оқу патроны.*

5.2. КАЖ-74қ жарлытай бөлшектеу тәртібі

1. Оқжатарды ажырату.¹⁰

2. Пенал мен керек жарақтарды, сүмбіні сөмкеден алу

3. Жалын өшіргішті ажырату

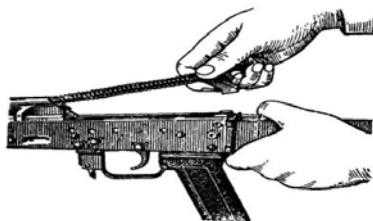

¹⁰ «Атыс дайындығы» пәні бойынша сызбалар альбомы, оқу құралы. Қостанай 2022. С-32-44

4. Оқпан қорабының қақпағын ашу.

5. Қайтармалы механизмді ажырату.

6. Бекітпе жақтауын бекітпемен ажырату.

7. Бекітпені бекітпе жақтауынан бөліп алу.

8. Ұңғы жапсырмасы бар газ түтігін ажырату.

Толық бөлшектелгеннен кейін автоматты жинау кері ретпен жүзеге асырылады (қабылдағыш қақпағын қосқаннан кейін, шүріппені жауынгерлік взводтан түсіріп, автоматты сақтандырғышқа қойыңыз).

Жартылай бөлшектеу-КА-74 құрастыру автоматты тазалауға, майлауға және тексеруге арналған. Әдетте, ол 2-3 күнде бір рет жасалады, тіпті егер қару атылмаса да. Тазалау қарқындылығы автоматтың күйіне және ұнтақ газдарымен ластану дәрежесіне байланысты. Атыстан кейін әр қосалқы бөлшегімен мұқият жұмыс істеуіңіз керек, ал атыс қаруы емес, кейде арнайы қару майымен шүберекпен құрғақ сүрту жеткілікті.

Толық бөлшектеу-КА-74 құрастыру, егер автомат қатты ластанған болса, суда, құмда немесе қарда ұзақ уақыт жатса қолданылады. Бұл процедура жаңа майлау майына ауысқан кезде де орынды. Әрине, толық бөлшектеусіз және жөндеу кезінде жасай алмайсыз. Бұл процестің екі ерекшелігі бар: біріншіден, оны тәжірибелі қару-жарактың бақылауымен жүргізген жөн, екіншіден, қажетсіз толық бөлшектеу қажет емес - қару оны ұнатпайды, оның бөліктері тезірек тозады.

№ 6 БӨЛІМ.
«Shturm 001» ПОМПАЛЫҚ МЫЛТЫҒЫНЫҢ
НЕГІЗГІ БӨЛІКТЕРІ МЕН МЕХАНИЗМДЕРІ,
ЖҰМЫС ПРИНЦИПІ

6.1 «Shturm 001» помпалық мылтығының арналуы,
жауынгерлік қасиеттері және құрылғысы

«Shturm 001» үлгісіндегі помпалық қару 12 калибрлі Магнум үлгідегі күшейтілген патронды, 76 мм камераны, жалпы ұзындығы 65 мм-ден аспайтын жабдықталған патронды атуға арналған.

Тактикалық –техникалық сипаттамалар:

Калибр (мм)	12
Тұмсық тарылған оқпан ұзындығы (мм)	400-455
Оқтама ұзындығы (мм)	76
Қарудың ұзындығы:	
Дүмбі жинақталған (мм)	835-890
Дүмбі жазылған (мм)	933-988
Қарудың биіктігі (мм)	205+/-5
Қарудың ені (мм)	64
Тиекті күшейту, артық емес	45
Оқжатардың, патрондардың (дана)	4+1
сыйымдылығы	
Атыс белдігі жоқ қару салмағы(кг)	4,22

Мылтықтың құрамы мен құрылғысы

Мылтық ұңғыдан, оқпан қорапшасынан, буферлік түтігі бар телескопиялық дүмбіден, тұтқадан, мойын иіктірегінен, мойнынан, бекітпеден, оқжатар сомынынан, құбырлы оқжатардан, соқпа-ағытқыш тетігінен тұрады.

Мылтықтың негізгі бөлшектері (ұңғы, дүмбі, тұтқа, мойын, оқжатар) оқпан қорапшасымен біріктірілген. Оқпан қорапшасының ішкі қабырғаларында бекітпе сырғып кетеді.

Оқпан қорапшасында шағырдырғыштар мен патрондарды беру құрылғысы, ату құлпы бар соққы соққыша-ағытқыш механизмі (сақтандырғыш) бар, ол күйге ауыстырылған кезде шептало«қауіпсіз» блоктайды.

Мойын мылтықты қайта жүктеуге арналған. Ол патронды құбырлы оқжатардан оқтамаға беруді және атылған оқсауытты оқпан қорапшасы терезесінен лақтыруды жүзеге асырады

Оқпанды тексеру

Оқпанның ішінде ластану немесе майлау майының іздері жоқ екеніне көз жеткізу қажет.

Оқпанды оңай айналдырыңыз және оның қабылдағышта толығымен екеніне көз жеткізу, ал оқпан қорапшасы терезесінде оқпанның бөлігі тиісті оқпан қорапшасы ұясына толығымен енетінін көру керек.

Қаруды оқтау

Оқсауытты толығымен артқа жылжыту керек. Бұл жағдайда шүріппеге қол тигізбеу қажет. Мылтық оқпанының қауіпсіз бағытқа бағытталғанына көз жеткізу.

Камераның таза екеніне көз жеткізу қажет. Оқпан қорапшасында көрсетілген патрондардың сәйкестігін тексеру. Сағақты алға жылжытыңыз, сақтандырғыш түймесін «қауіпсіз» күйіне қою керек.

Оқжатар оқпан қорапшасының төменгі терезесі арқылы патрондармен жабдықталған. Мылтықты қапсырмасы жоғарғы жағында болатындай етіп орналастыру

керек. Оқжатарпатронының алдыңғы жиегін патронның жиегі науаның артына түскенше жылжыту керек.

Назарларыңызға!

Ешқашан артқы патронды оқжатарға кіргізбеңіз.

Ату

Мылтық оқталған кезде сақтандырғышты ату орнына қойып, мұқият нысанаға алу керек, тартпаны ұзындығы бойына қарай басып, мылтық атылады.

Мылтықты қайта оқтау үшін сағақты толығымен артқа тарту керек. Атылған оқсауыт оқпан қорапшасы арқылы сыртқалақтырылады.

Оқ атуды жалғастыру үшін келесі патронды оқжатардан оқтамаға салып, сағақты толығымен алға жылжытып, тартпаны басу қажет.

Соңғы патронды атқаннан кейін, алдыңғы сағақты артқа жылжытып, оқтамада патронды тексеру керек. Егер оқтама бос болса, алдыңғы сағақты алға қарай жылжытып, тартпаны басу арқылы бақылау жасау керек.

Қажет болмаса, шүріппені тартпау немесе тартпаны баспау керек.

Оғына лып тастау

Сағақты артқа тартып, сақтандырғыш түймесін «қауіпсіз» күйіне қою керек. Оқты алып тастау кезінде тартпаға ешқашан қол тигізбеу қажет. Егер оқ атуды тоқтатқаннан кейін патрондар оқтамада және оқжатарда қалса, мылтықтың оқпанын қауіпсіз бағытта бағыттау керек.

Мылтықтың оғын алып тастауды ұсынылған әдістердің бірімен орындау қажет:

-сағақты құлыптау тұтқасын басып және оны ұстап тұрып, оқжатардан патронды қызмет көрсету науасында пайда болғанша сағақты артқа тартып, мылтықты оқпан қорапшасы төменнен болатындай етіп бұрау керек, бұл босатылған патрондардың одан түсуіне мүмкіндік береді. Барлық патрондар алынғанша «алға-артқа» қозғалысты жалғастыру керек;

-мылтықты қапсырмасы жоғарғы жағында және оқпанды қауіпсіз бағытта болатындай етіп бұрау қажет. Сағақты толығымен артқа тарту. Оқтаманы, науаны және оқжатарды тексеріп, мылтықтың оқталмағанына көз жеткізу керек.

6.2 Төтенше жағдайлар туындаған кезде мылтықпен әрекет ету

Егер тартпаны басқаннан кейін атыс болмаса, (30-60) секунд күту керек, содан кейін ғана мылтықты жоғарыда сипатталған ретпен ату. Патронның, оқтаманың және оқпан арнасының ластану мен зақымдануын тексеру керек.

Егер ату кезінде келесі оқтың дыбысы алдыңғы оқтың дыбысына қарағанда күшті немесе әлсіз болса, атуды тоқтатып, мылтықты жоғарыда сипатталған ретпен түсіру керек.

Мылтықты бөлшектеуге дайындау

Сағақты толығымен артқа тартып, сақтандырғыш түймесін «қауіпсіз» күйіне қою және оқтаманы, беріліс науасын және оқжатарды тексеріп, мылтықтың оқтан босатылғанына көз жеткізу керек.

Мылтықты жартылай бөлшектеу осы ретпен жүзеге асырылады:

- оқпанды ажырату;
- соққыш-ағытқыш механизмді ажырату;
- оқпан қорапшасында орналасқан бөлшектерді ажырату керек.

Оқпанды ажырату:

Оқжатар бекіткішін бұрап алып, оқпанды оқпан қорапшасынан шығару, оны оңға-солға оңай айналдыру (сағақты ортаға қарай).

Соққыш-ағытқыш механизмін ажырату. Мылтықты ағытқыш қапсырмасы жоғарғы жағында болатындай етіп орналастыру керек. Доғал заттардың көмегімен соққыш-

ағытқыш механизмді ұстап тұратын түйреуішті итеріп, оны жоғары көтеріп, соққыш-ағытқыш механизмді тарту қажет.

Оқпан қорапшасында орналасқан бөлшектерді ажырату.

Бөлшектеу кезінде бекітпе мен сағақ тартылуының өзара орналасуына ерекше назар аударып, өйткені бұл бөліктер құрастыру кезінде дәл орнатылуы керек. Сағақты толық ортасына қарай жылжытып, бекітпенің қаңқасын сағақтың тартылуымен созу қажет.

Алдыңғы сағақты алға қарай жылжытып, оны оқжатардан алып тастап, бекітпені шығару керек.

Бекітпе және соққыш-ағытқыш механизмі күрделі блоктар болып табылады, сондықтан оларды одан әрі бөлшектеу ұсынылмайды.

Мылтықты толық бөлшектеу тек үлкен ластану мен жөндеу кезінде жүзеге асырылады. Қайта пайдалануға болатын толық бөлшектеу бөлшектер мен механизмдердің мерзімінен бұрын тозуына әкеледі.

Жинау

Оқпан қорапшасын жинау.

Оқпан қорапшасын соққыш-ағытқыш механизмінің орны жоғарғы жағында болатындай етіп қою керек. Бекітпе және сағақ тартқышты негізгі бекітпені салу. Содан кейін соққыш-ағытқыш механизмін орнату керек. Соққыш-ағытқыш механизмі мен оқпан қорапшасы тесіктерін туралап болғаннан кейін, сұққышты салу керек.

Сағақты алға қарай итеру қажет. Бекітпемен бекітпе қаңқасы оқпан қорапшасын, сағақты жылжитқанда еркін қозғалуы керек. Егер олар еркін қозғалмаса, онда күш қолданып, оқпан қорапшасын бөлшектеу және қайта жинау, бекітпемен бекітпе қаңқасының сағақтың тартылуымен байланысына ерекше назар аудару керек.

Оқпанды қосу.

Оқпанды оқпан қорапшасына салып, оны оңға және солға айналдырып, оны аяғына дейін итеру. Оқжатар сомын бұрау керек.

Тазарту және майлау.

Мылтықты тексеру, толық бөлшектемеу, тазалау және майлау атыс аяқталғаннан кейін дереу, ал мылтықты ұзақ уақыт сақтаған кезде-апта сайын жүргізілуі керек.

Тазаламас бұрын, сағақ шеткі күйде, ал оқпанда, беріліс науасында және оқжатарда патрондар жоқекеніне көз жеткізу қажет. Оқпан арнасын ұнтақ көміртегі толығымен жойылғанша сілтілі ерітіндіге малынған қылшық щеткамен тазалау қажет. Қорғасын жабыны оқпан арнасынан мылтық майымен тығыз майланған жұқа болат немесе жезден жасалған сым өшіргішпен жойылады.

Мылтықтың көрсетілген бөліктерін тазалағаннан кейін таза шүберекпен құрғатып, содан кейін оқпан арнасын мылтықпен майлау майымен майлау керек.

Оқпанның тазаланғанына және майлы тамшылары жоқ екеніне көз жеткізу қажет.

Жұмыс істеуін тексеру:

Мылтықтың оқпанын қауіпсіз бағытқа бағыттай отырып, сағақты артқы жағына қою керек. Оқтамада және беріліс науасында патрондар жоқ екеніне көз жеткізу қажет. Сағақтыңбұғаттау рычагын басып, оны осы күйде ұстап тұрып, сағақты бірнеше рет алға-артқа жылжытып, оның тегіс, кептеліссіз қозғалатынына көз жеткізу керек. Сағақтың бұғаттау рычагын босату керек. Сағақты алға жылжытып, сақтандырғыш түймесін «қауіпсіз» күйіне қою керек. Ағытқыш тартпасын басу. Шүріппе шепталодан шықпайды. Саусақты тартпадан алып, сақтандырғыш түймесін «ату» күйіне қою керек. Ағытқыш тартпаны басу керек. Шүріппе соққышқа соққы береді. Бекітпенісағақтың артқы жағымен ашу керек. Сақтандырғыш түймесін «қауіпсіз» күйіне қою керек.

Егер мылтық жоғарыда аталған тексерулердің кем дегенде біреуін орындамаса, оны мақсатына сай қолдануға тырыспау қажет.

№7 БӨЛІМ.
ДРАГУНОВ МЕРГЕНДІК ВИНТОВКАСЫНЫҢ
(ДМВ) АРНАЛУЫ МЕН ЖАУЫНГЕРЛІК
ҚАСИЕТТЕРІ.

7.1 ДМВ винтовкасының арналуы

7,62 мм Драгунов мергендік винтовкасы (6В1 индексі) мергеннің қаруы болып табылады және әр түрлі пайда болатын, қозғалатын, ашық және бүркенген жалғыз нысандарды жоюға арналған.

Мергендердің оптикалық көздеуі (6Ц1 индексі) мергендердің мылтықтарын әртүрлі нысандарға дәл бағыттауға қызмет етеді.

Драгуновтың мергендік винтовкасының
жауынгерлік қасиеттері

Винтовканың, винтовка патронының және оптикалық көздеудің негізгі құрылымдық баллистикалық сипаттамалары.

№ р/с	Сипаттаманың атауы	Номиналды өлшемі
1.	Калибр, мм	7,62
2.	Ойықтардың саны	4
3.	Көздеу қашықтығы, м: оптикалық көру арқылы ашық көзбен	1300 1200
4.	Тікелей ату қашықтығы, м: бас фигурасы бойынша (30 см); кеуде фигурасы бойынша (50 см); жүгіру фигурасы бойынша (150 см);	350 430 640
5.	Тиімді ату қашықтығы, м	до 800 м
6.	Оқтың бастапқы жылдамдығы, м/с	830
7.	Оның қирату әрекеті сақталатын оқтың ұшу қашықтығы, м	3800
8.	Мылтықтың салмағы оптикалық көздеуі бар, оқжатары мен жағы жоқ сүңгі пышақсыз, кг	4,3
9.	Оқжатардың, патрондардың сыйымдылығы	10
10.	Винтовка ұзындығы, мм: сүңгі пышақсыз бекітілген сүңгі пышақпен	1220 1370
11.	Патрон салмағы, г	21,8
12.	Болат өзегі бар қарапайым оқтың салмағы, г	9.6
13.	Оқ-дәрі зарядының салмағы, г	3,1
14.	Оптикалық көздеудің ұлғаюы, крат.	4
15.	Көздеу-көру өрісі, градус	6
16.	Шығу қарашығының диаметрі, мм	6

№ р/с	Сипаттаманың атауы	Номиналды өлшемі
17.	Шығу қарашығының жойылуы, мм	68,2
18.	Рұқсат етілетін қабілеттілік, секунд	12
19.	Көзқалқан және кеңейтілген сорғышпенкөздеу ұзындығы, мм	375
20.	Көздеу ені, мм	70
21.	Көздеу биіктігі, мм	132
22.	Көздеу салмағы, г	616
23.	ЗИП жиынтығымен және қабымен көздеу салмағы, г	926 ¹¹

Мергендер мылтығы мынадай негізгі бөліктерден және механизмдерден тұрады:

1 – оқпан қорапшасы, ашық нысанаға алу және дүмбісі бар оқпан

2 – қайтарма механизмі бар оқпан қорапшасының қақпақтары

¹¹Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.С-161

- 7,62 мм Драгунов мергендік винтовкасының жиынтығы (ДММ).**

- 1 – мергендік оптикалық нысанаға алу, 6Ц1 индексі– 1 дана;
- 2 – сүңгі-пышақ, 6Х5 индексі– 1 дана;
- 3 – көздеу мен оқжатарларға арналған дорба, 6Ш18 индексі– дана;
- 4 – ЗИП ретінде сөмке, 6Ш26индексі – 1 дана;

58

5 – атыс қаруын алып жүруге арналған белдік, 6Ш5
индексі– 1 дана

Мерген оптикалық көрініс жабдықталған:

6 – қаппен;

7 – қысқы жарықтандыру жүйесі;

8 – жеке ЗИП-пен.

ДММ мылтығына керек-жарақтар.

Керек-жарақ мергендік мылтықты бөлшектеуге, жинауға, тазартуға және майлауға қызмет етеді және көздеу мен оқжатарға арналған сөмкеде тасымалданады.

Керек-жарақтарға мыналар жатады: жақ, сүмбі, сұрткіш, ысқы, бұрағыш, ойық, құты және май құйғыш.

Жақтар оптикалық мылтықты ату кезінде қолданылады. Бұл жағдайда ол мылтықтың дүмбісі қойылады және оған құлыппен бекітіледі.

Сүмбі мылтықтың басқа бөліктерінің оқпан арнасын, арналарын және қуыстарын тазарту және майлау үшін қолданылады. Ол бір-бірімен бұралған үш сілтемеден тұрады.

Сұрту оқпан арнасын, сондай-ақ мылтықтың басқа бөліктерінің арналары мен қуыстарын тазалауға және майлауға арналған.

Ысқыоқпан арнаны ОТЕ ерітіндісімен тазартуға қызмет етеді.

Бұрағыш винтовканы бөлшектеу мен құрастыруда, газ каморасы мен газ түтігін тазалауда, сондай-ақ қарауыл биіктігін реттеу кезінде кілт ретінде қолданылады.

Кесу осьтер мен түйреуіштерді итеру үшін қолданылады.

Құты сұртуді, шықты, бұрағышты және ойықты сақтауға қызмет етеді. Ол екі құрамдас бөліктен тұрады: қалам кілті және қалам қақпағы.

Құты мылтықты тазалау және майлау кезінде, мылтықты бөлшектеу және құрастыру кезінде бұрағыштың тұтқасы ретінде, газ түтігін бөліп алу және бөлшектеу, сүмбіні жинау кезінде кілт ретінде қолданылады.

Құтының қақпағы оқпанды тазалаған кезде ұңғы томағасыретінде қолданылады.

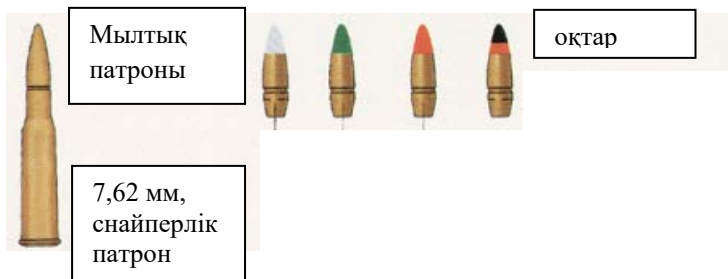
Май құтысы майлауды сақтауға қызмет етеді.

- 1 – сүмбі; 2 – сүмбіні ұзартқыш; 3 – май құтысы;
4 – құты корпусы; 5 – құты қақпағы; 6 – тазартқыш;
7 – ысқы; 8 – тескіш; 9 – бұрағыш; 10 – жақ.

Винтовка патрондары.

Мергендік винтовкаданату үшін кәдімгі, жарқырауық және броньды тесетін-тұтандырғыш оқтары бар винтока патрондары, сондай-ақ мергендік патрондары қолданылады. Мергендік винтокадан оқ атылады.

7.2 ДМВ бөліктері мен механизмдерінің жұмыс істеуі

Мергендік винтовка - өздігінен оқталатын қару. Винтовканы қайта оқтау оқпан арнасынан газ поршеніне жіберілген ұнтақ газдарының энергиясын пайдалануға негізделген.

Оқ атылған кезде оқтан кейінгі ұнтақ газдарының бір бөлігі оқпан қабырғасындағы газ бұрғышы арқылы газ каморасына жетеді, газ поршенінің алдыңғы қабырғасын басып, итергіш поршеньді және олармен бірге жақтауды артқы күйге түсіреді.

Жақтау артқа қарай жылжыған кезде, бекітпеоқпан арнасын ашады, оқтамаданоқсауытты шығарады және оны оқпан қорапшасынан сыртқа шығарады, ал жақтау қайтарылатын серіппелерді қысып, тартпаны тартып алады (оны авто ағытқыш взводиына қояды).

Алдыңғы позицияда бекітпесі бар жақтау қайтару механизмінің әсерінен қайтарылады, бұл ретте бекітпеоқжатарданоқтамаға тағы бір патрон жібереді және оқпан арнасын жабады, ал қаңқаавтоматты шүріппе взводиының астынан автоматты ағытқыш шепталосын шығарады және шүріппе жауынгерлік взводқа айналады. Бекітпені құлыптау оны солға бұру және бекітпенің жауынгерлік құлақшаларын оқпан қорапшасы кесінділеріне енгізу арқылы жүзеге асырылады.

Кезекті атуды шығару үшін тартпаны босатып, оны қайтадан басу керек. Тартпа босатылғаннан кейін, тартқыш алға қарай жылжиды және оның ілгегі шептало артына секіреді, ал тартпаны басқанда, тартқыш ілмек шепталоны бұрады және оны тартпаның жауынгерлік взводиымен ажыратады. Жауынгерлік серіппенің әсерінен өз осіне бұрылған шүріппе соққы бергішке соққы береді, ал соңғысы алға жылжып, патронның тұтандырғыш капсуласын шығарады. Атыс болады.

Соңғы патронмен атылған кезде, бекітпе артқа қарай жылжыған кезде, оқжатар бергіш бекітпені жоғары көтереді, бекітпе оған тіреледі және жақтау артқы

жағында тоқтайды. Бұл мылтықты қайтадан оқтау туралы белгі.

Мылтықта жылжымалы бөлшектердің кері айналу жылдамдығы өзгертін газ реттегіші бар.

Майланған бөлшектер кезінде қалыпты пайдалану жағдайында реттегіш 1-бөлімге орнатылады. Тазалау мен майлаусыз ұзақ уақыт ату және мылтықтың қатты ластануы кезінде кідіріс пайда болуы мүмкін-жылжымалы бөліктердің толық емес қалдықтары. Бұл жағдайда реттегіш 2-қондырғыға ауыстырылады. Реттегішті бір позициядан екінші позицияға ауыстыру гильзаның немесе патронның фланецінің көмегімен жүзеге асырылады.

7.3 Мергендік винтовканы жартылай бөлшектеу реті

1) Оқжатарды бөлшектеу. Оқжатардың қолыңызбен алып, бас бармақпен ілмектің басы тұрып, оқжатардың төменгі бөлігін алға беріп, оны бөлшектеу керек. Осыдан кейін оқтамада патронның бар-жоғын тексеру қажет, ол үшін сақтандырғышты төмен түсіріп, қайта оқтау, сабын артқа беріп, оқтаманы тексеріп, сабын жіберу керек.

2) Оптикалық көздеуші бөлшектеу. Оптикалық көздеуші бөлшектеу. Қыспалы бұранда тұтқасын көтере, оны көз қалқанына қарай соңына дейін бұру керек

көздеуішті артқа жылжытып, оны ұңғы қорапшасынан бөлшектеу керек.

3) Дүм жақтағын бөлшектеу.

4) Қайтармалы механизмі бар ұңғы қорапшасының қақпағын бөлшектеу. Ұңғы қорапшасы қақпағының түйықтағышын бекіткішке қойылғанынша артқа бұру керек; ұңғы қорапшасының артқы бөлігін жоғары көтеріп, қайтармалы механизммен бірге қақпағын бөлшектеу.

5) Бекітпе қаңқасын бөлшектеу. Бекітпе қаңқасына соңына дейін артқа апарып, оны көтеріп, ұңғы қорапшасынан бөлшектеу керек.

6) Бекітпені бекітпе қаңқасынан бөлшектеу. Бекітпені артқа апару қажет; оны бекітпе рамасының фигуралы ойығынан шығатындай етіп бұрып, бекітпені алға шығару керек.

7) Соққы-ағытқыш механизмін бөлшектеу. Сақтан-дырғышты тік жағдайға дейін жоғары бұрып, оңға жылжытып және ағытқыш тұтқадан ұстап тұрып, ұңғы қорапшасынан бөлшектеу, содан кейін төмен қарай қозғап, ұңғы қорапшасынан соққы ағытқыш механизмді бөлшектеп алу.

8) Ұңғы жабуын бөлшектеу. Жоғарғы тіреу сақина-сының тұйықтағышын сақина ойығынан тұйықтағыш бүгілмесі шыққанша газ түтігіне қысу керек және тұйықтағышты оңға қарай соңына дейін бұрау қажет, жоғарғы тіреу сақинасының ауыспалы бөлігін алға жылжыту керек; ұңғы жабуын төмен қарай қозғалтып, қыса, оны бір жағына апарып, ұңғыдан бөлшектеу керек. Ұңғы жабуын бөлшектеуде қиыншылық туса, пенал кілтінің ойығын жабуының тесіктеріне кіргізіп қойып,

төмен және жанына қарай қозғалта отырып, ұңғы жабуын бөлшектеу керек.

9) Серіппелі итергіш пен газ поршенін бөлшектеу. Итергішті артқа апарып, оның алдыңғы ұшын поршень ұясынан шығарып, газ түтігінен поршеньді бөлшектеу керек. Итергіштің алдын ұшын газ түтігіне кіргізу қажет; итергіш серіппесін көздеу қалыбы арнасынан шыққанша басып тұрып, серіппелі итергішті бөлшектеу керек, содан кейін серіппені итергіштен бөлшектеу қажет.

Мылтықты жинастыру кері ретпен жүзеге асыру.

№ 8 БӨЛІМ. ЖАРЫҚШАҚТЫ ҚОЛ ГРАНАТАЛАРЫ

8.1 Жарықшақты қол гранаталары қарсыластың адам күшін жарықшақтармен жоюға арналған. Гранат жарылған кезде адам күшін жоюға жетерліктей энергиясы бар жан-жаққа ұшатын жарықшақтар түзеледі.

НАСТУПАТЕЛЬНЫЕ

РГН

РГД-5

ОБОРОНИТЕЛЬНЫЕ

РГО

Ф-1

КҚГ-3 танкке қарсы қол гранатасы (кумулятивті қол гранатасы, 3-модель) қарсыластың танктері мен броньды машиналарын, сондай-ақ ұзақ мерзімді және далалық қорғаныс құрылыстарын қиратуға арналған.

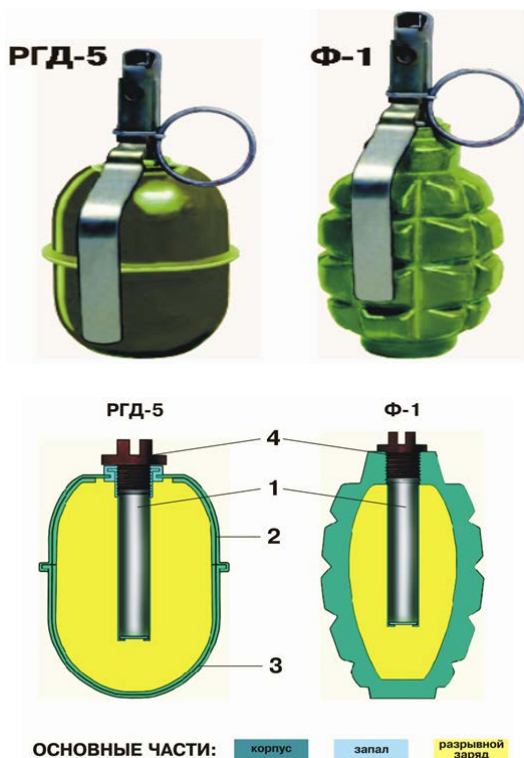

Гранаттардың тактика-техникалық сипаттамалары

№ р/с	Жауынгерлік қасиеттері	РГН	ДҚГ – 5	РГО	Ф – 1	КҚГ-3
1	Жарақталған гранатаның салмағы, гр.	300	310	520	600	1070
2	Қиратқыш жарықшақтарының ұшу радиусы (м)	24	25	150	200	Кумулятивті
3	Бронды өтімділік, мм	-	-	-		170
4	Гранатты орташа лақтыру қашықтығы (м)	30-45	30-45	20-40	20-40	15-20
5	Граната тұтандырғышының сақтандырғышының түрі	Сокқы-қашықтық	Қашықтық	Сокқы-қашықтық	Қашықтық	Сокқы
6	Тұтандырғыш баяулатқышының жану уақыты (сек)	3,3-4,3	3,2-4,2	3,3-4,3	3,2-4,2	Жедел әрекеттер

Қол гранаталарының жалпы құрылғысы

ДҚГ-5 және Ф-1 жарықшақты қол гранаталары корпусан, жарылатын оқ-дәріден және тұтандырғыштан тұрады.

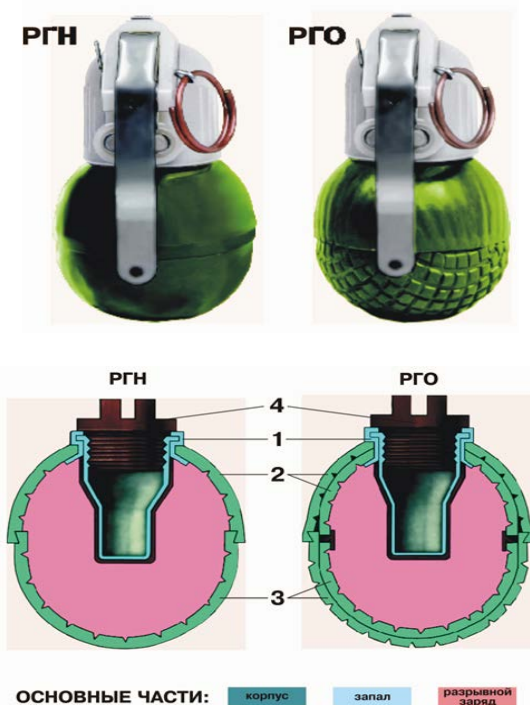
Гранат корпусы жарылатын оқ-дәріден, тұтандырғышқа арналған түтікті орналастыру үшін, сондай-ақ гранат жарылуы кезінде жарықшақтардың пайда болуына қызмет етеді. Корпустың жоғарғы жағында тұтандырғышты бұрау үшін тілгі тесігі бар. Гранатаны сақтау, тасымалдау және алып жүру кезінде пластикалық тығын осы тесікке бұралған.

Жарылғыш оқ-дәрі корпусты толтырады және гранатаны сынықтарға бөлуге қызмет етеді.

Граната тұтандырғышы гранатаның жарылғыш оқ-дәрісін жаруға арналған.

РГД-5 және Ф-1 жарықшақты қол гранаталары қол гранаталарына жаңартылған бірыңғай тұтандырғышпен (ҚГЖБТ) жабдықталған.

ШҚГ және ҚҚГ жарықшақты қол гранаталары корпустан, жарылғыш қоспаның оқ-дәрісінен, детонациялық дойбыдан және тұтандырғыштан тұрады

ШҚГ корпусы ішкі ойығы бар алюминий қорытпасынан жасалған екі жарты шардан тұрады.

Екі сыртқы жарты шардан басқа, жарқыншақтар санын көбейту үшін **ҚҚГ корпусының** екі ішкі бөлігі бар. Барлық төрт жарты шар болаттан жасалған, төменгі сыртқы бөлігінде сыртқы ойық бар, қалғандары ішкі.

Корпустың жоғарғы бөлігінде сақтандырғыш шыныаяқ манжетпен оралған, сақтау кезінде пластикалық тығынмен жабылған. Жарылғыш қоспаның ішіндегі ойықтағы әйнектің астына детонациялық дойбы

орналастырылған. Сақтандырғыш пластик корпуста жинақталған, ол қауіпсіздік механизмінен, мақсат бергіштен, қашықтан басқару құралынан, алыс қашықтыққа соғу механизмінен және детонациялық қондырғыдан тұрады.

Сақтандырғыш механизмі гранатамен жұмыс істеудің қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Граната мұрындығы тартылғаннан соң, лақтырудан кейін 1-1,8 секундтан кейін сақтандырғышты тартатын алыс қашықтықтағы механизм іске қосылады. Нысана бергіші кедергіге тиген кезде сақтандырғыштың лезде іске қосылуын қамтамасыз етеді. Қашықтан басқару құралы лақтырудан кейін жарылыстың 3,2-4,2 секундқа баяулауын қамтамасыз етеді және граната балшыққа, қарға түсіп, қатаң түрде «бүйіріне» түссе, нысананың бергішін қайталайды.

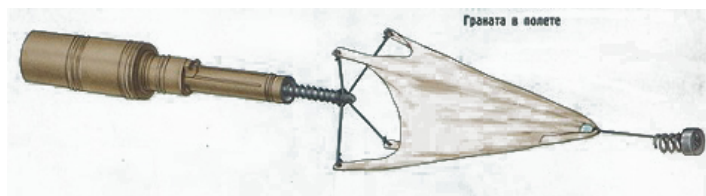
Тұтандыру жібі стақанға бекітілген және детонатор капсуласы мен тығыннан тұрады. Сақтандырғыштың салыстырмалы түрде күрделі дизайны жұмыс қауіпсіздігінің (сақтандырудың 6 сатысы) оның кепілдендірілген іске қосылуымен үйлесуін қамтамасыз етеді. Гранатаның жұмысының температуралық диапазоны -50-ден +50 градусқа дейін. РГН мен РГО гранаттары стандартты граната сөмкесінде екі немесе беріліс қалталарында болады.

РКГ-3 граната корпуста, саптан және тұтандырғыштан тұрады. Цилиндрлік корпуснегізгі жарылғыш зарядты, қосымша зарядты және тұтандырғыш түтікті ұстайды. Негізгі заряд корпустың түбіне қарайтын және жұқа металл қабатымен қапталған кумулятивті шұңқырға ие.

Негізгі заряд корпустың түбіне қарайтын және жұқа металл қабатымен қапталған кумулятивті шұңқырға ие.

Тұтқаға тұтқаның жиналмалы қақпағымен жабылған тұрақтандырғыш және гранатаның жоғары қуатына байланысты төрт сақтандырғышы бар соққы механизмі орнатылған.

Біріншісі - жылжымалы муфтамен тұтқаға басылған және мұрындықпен ұсталатын топсалы жолақ. Жолақ тұтқаның қақпағын бұзудан сақтайды.

Екінші сақтандырғыш граната тартылған мұрындық кезінде кездейсоқ құлаған кезде қауіпсіздікті қамтамасыз етеді және тұтқаға басылған доппен бірге қақпақ жолағынан тұрады.

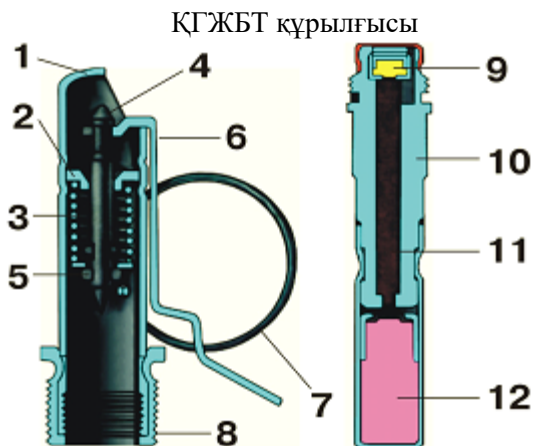
Үшінші сақтандырғыш сақтандырғыштың лақтырушыдан 1 м-ден жақын емес іске қосылуын қамтамасыз етеді және тұрақтандырғышты ашқаннан кейін өшеді.

Төртінші сақтандырғыш арнайы бақылаушы сақтандырғыш серіппесімен артқа итерілген доп түріндегі инерциялық салмақпен басқарылады. Граната тұрақтандырғышы төлкеден, матадан жасалған конустан

("парашют"), төрт сым қауырсыннан, сақинадан және серіппеден тұрады. Тұтқаның жылжымалы муфтасында корпусқа қосылу үшін жіптер жасалады. Жедел әрекет ететін сақтандырғышқа детонатор капсуласы мен қосымша детонатор кіреді.

Қол сынықтары граната тұтандырғыштары

ҚГЖБТ гранат тұтандырғышы (қол гранатының жаңартылғын бірыңғай тұтандырғышы) гранаттағы зарядтың жарылуына арналған.

Ол соққы механизмінен және тұтандырғыштан тұрады.

Соққы механизм

- 1 – соққы механизм түтігі
- 2 – бағыттаушы шайба
- 3 – ұрыстық серпе
- 4 – соққыш
- 5 – соққыш шайбасы
- 6 – ағытқыш иінтірек
- 7 –сақиналы сақтандыратын мұрындық
- 8 – жалғастырушы тығын

Тұтандырғыш

9 –капсюль-оталғыш

10 – баяулатқыш тығын

11 –баяулатқыш

12 – капсюль – детонатор

Соққы механизмі тұтандырғыштың капсюль-оталғышының тұтануына қызмет етеді. Ол соққы механизм түтігінен, жалғастырушы тығыннан, бағыттаушы шайбадан, ұрыстық серпеден, соққыштан, соққыш, шайбасынан, ағытқыш иінтірек (рычаг) пен сақиналы сақтандыратын мұрындықтан тұрады.

Соққы механизм түтігі тұтандырғыштың барлық бөлшектерін жинауда негіз болып табылады.

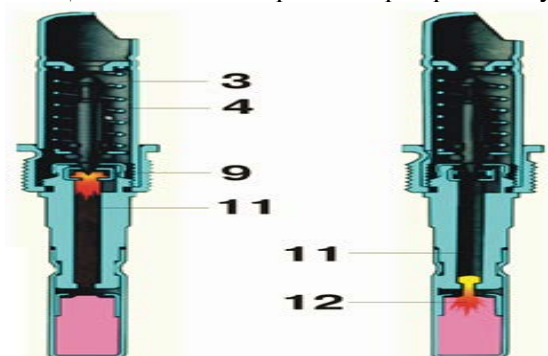
Жалғастырғыш тығын тұтандырғышты гранат корпусымен жалғастыруға арналған. Ол соққы механизм тетігінің төменгі жағына кигізілген. Бағыттаушы шайба ұрыстық серіппенің жоғарғы ұшына арналған тіреу болып табылады және ол соққы жылжуын бағыттайды. Ол соққы механизм түтігінің жоғарғы бөлігінде бекітілген.

Қызметтік айналымда соққыш үнемі қозғалыста болады және іске қосу тетігінің айырымен ұсталады. Ағытқыш иінтірек соққы механизмнің түтігіне сақтандырғыш мұрындығымен қосылған. Гранатаны лақтырмас бұрын пластикалық тығын бұрылып, оның орнына тұтандырғыш оралады.

Лақтыру кезінде граната қолға алынып, осылайша ағытқыш иінтірек саусақтарыңызбен граната корпусына басылады. Ағытқыш иінтіректі мықтап басуды жалғастыра отырып, сақтандырғыш мұрындығының ұштары бос қолмен қысылады (түзетіледі), ол саусақпен сақина арқылы тұтандырғыштан шығарылады. Мұрындықтарды тартқаннан кейін тұтандырғыш бөліктерінің орны өзгермейді. Гранатты лақтыру кезінде ағытқыш иінтірек гранаттан бөлініп, соққышты босатады. Жауынгерлік серіппенің әсерінен соққыш капсюль-оталғышты теседі. Капсуладан шыққан от жалыны баяулатқышты тұтандырады және оны өткізгеннен кейін капсуль-детонаторға беріледі. Капсюль-детонатор

жарылып, жарылғыш зарядты жарады. Жарылғыш зарядтың жарылуы граната корпусы жан-жаққа шашырайды.

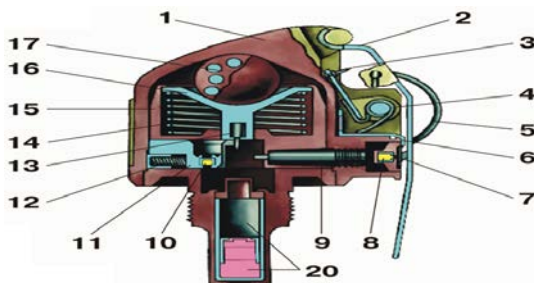
ҚГЖБТ бөлшектерінің өзара әрекеттесуі

1. Мұрындық алынып тасталды, граната лақтырылды, иіңтірек бөлінді, соққыш-капсюль-оталғышты тесіп алды.

2. Баяулатқыштың ұнтақ құрамы жанып кетті, детонатор капсуласы іске қосылды.

Соққыш-қашықтықтан тұтандырғыш СҚТ Жалпы құрылғы

1 – корпус

Түйреме - сақтандырғыш механизм

2 – ағытқыш-иіңтірек

3 – шаншуы бар соққы

- 4 – ұрыс серіппесі
- 5 – мұрындығы бар сақина
- 6 – тақтайша
- 7 – тығын
- 8 – капсюль – оталғыш

Ұзақ қашықтыққа соғу механизмі

- 9 – ұнтақ сақтандырғыштары
- 10 – капсюль – оталғыш
- 11 – қозғалтқыш
- 12 – серіппе

Көздеу датчигі

- 13 – шаншу
- 14 – серіппе
- 15 – оқсауыт
- 16 – төлке
- 17 – жүк

Өзін-өзі жою механизмі

- 18 – баяулатқыш
- 19 – капсюль – детонатор

Детонациялық түйін

- 20 - капсюль – детонатор

8.2 Жарықшақты қол гранаталарын лақтыру тәсілдері мен ережелері

Граната лақтыру келесі тәсілдерді орындаудан тұрады: лақтыру үшін оңтайлану (гранатаны жарактау және орналасу) және гранатты лақтыру.

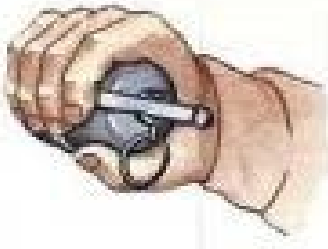
Гранатаны жарактау «Гранаттарды дайында!» пәрмені бойынша, ал ұрыста өздігінен жүргізіледі.

Жарактау үшін гранатты сөмкеден шығарып, тығынды корпустың түтігінен (стақанынан) бұрап, тұтандырғышты бұрап алу керек. Граната лақтыруға дайын.

Граната лақтыру «Гранатамен ат» немесе «Траншея бойынша, гранатамен ат» командасы бойынша, ал ұрыста, бұдан басқа, өздігінен жүргізіледі.

Граната лақтыру үшін қажет:

- гранатты қолға алып, саусақтармен ағытқыш иінтірегін гранат корпусына қысып ұстайды;

- ағытқыш иінтірегін одан әрі қысып, екінші қолмен сақтандырғыш мұрындық ұштарын қысады (түзетді) және сақинаны саусақпен тұтандырғыштан шығарады;

- нысана гранатасын лақтырғаннан кейін паналап гранатаны нысанаға лақтырыңыз.

Бұл ретте қару іс-әрекетке дереу дайындауды қамтамасыз ететін қалыпта болуы тиіс (сол қолында, «Кеудеге» жағдайында, жертасада және т.б.).

Жатқан қалпында гранатты лақтыру кезінде қаруды жерге қойып, гранатты оң қолға аламыз. Сол қолмен сақтандырғыш мұрындықты жұлып аламыз да, қолымызмен жерді тіреп, одан күш алып қозғаламыз. Оң аяқты біраз артқа беріп, сол аяқпен тізерлеп тұрамыз да (оны орнынан жылжытпай), гранатты құлаштап лақтырамыз. Оң аяқты түзете, нысанаға қарай кеудені

бұра алға беріп, гранатты лақтырғаннан кейін қаруды алып, атысқа оңтайланамыз¹³

Тізерлеп тұрып гранатты лақтыруда гранатты оң қолда, қаруды сол қолда ұстап тұрып, сактандырғыш мұрындықты жұлып аламыз. Содан соң денені артқа бере және оны оңға бұрып гранатты құлаштап, көтеріңкірей отырып иықтың үстінен лақтырамыз да, қимыл соңында дереу сол аяққа еңкейіп, гранатты құлаштап нысанаға лақтырады.

¹³ «Жалпы әскери дайындық» электрондық оқу құралы. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің әскери кафедрасы.

Адымдап немесе жүгіріп келе жатқанда гранатты лақтыру кезінде гранатты жартылай бүгілген оң қолда, ал қаруды сол қолда ұстап тұрып, сақтандырғыш мұрындықты жұлып аламыз. Сол аяқтан адымдау кезінде гранат ұстаған қолды алға және төмен ұстаймыз; екінші адымда (оң аяқтан) қол төменнен доға бойынша қозғалып осымен бір мезгілде оңға бұрыламыз; үшінші қадамда сол аяқты нысанаға қарай бағытпен ұшына басып және оң аяқты тізеден бүгіп, денені бұрып, қолды сермей гранатты лақтырамыз. Жүру жылдамдығын пайдаланып лақтыруға аяқтың, дененің және қолдың күшін бірінен соң бірін жұмылдырып, гранатты иық тұсынан өткізіп лақтырады.

Гранатты ордан немесе оқпанадан лақтыру үшін каруды топырақ қалқаға қойып, гранатты оң қолға алып, сақтандырғыш мұрындықты жұлып алады; оң аяқты (мүмкін болғанша) артқа қояды; белмен еңкейіп екі аяқты сәл бүгіп, гранат ұстаған қолды шегіне дейін кері қояды; сол қолға сүйеніп, еңсені күрт жазып гранатты нысанаға лақтырады да, ізінше орға (оқпанаға) жасырынады.

9-БӨЛІМ.

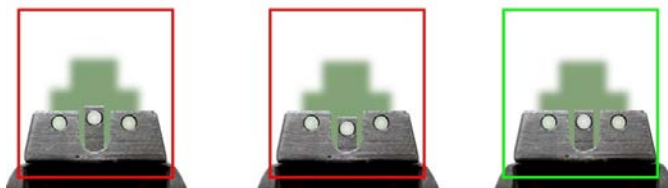
КӨЗДЕУ ТЕХНИКАСЫ, АТЫС ЖҮРГІЗУ

9.1 Көздеу техникасы, дұрыс ұстауды жаттықтыру

Тапаншадан атудың қиындықтары - қаруды нысанаға бағыттау және шүріппені басу дене мен қолдың тербелісіне байланысты қарудың салыстырмалы тұрақтылығымен жүзеге асырылады. Сонымен қатар, қару-жарактың көрнекі құралдарын және нысанаға бағытталған аймақты бір уақытта ұстау қиын, өйткені көз одан 30-50 см қашықтықта орналасқан және нысананы 50 метрге дейін қашықтықта бір уақытта көре алмайды. Әсіресе жарық аз болған кезде, көздің қарашығы үлкейеді (көбірек жарық беру үшін). Өрістің тереңдігі айтарлықтай төмендейді, көру құрылғылары «бұлыңғырланады», бұл қару нысанаға дәл тигізуді қиындатады.

Атқыш жасаған қателер:

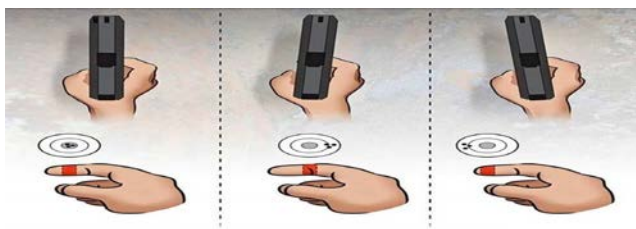
1. Атыс кезінде қарудың тұрақтылығын қамтамасыз етпейтін бұйымдарды қолдану.
2. Қолдағы тапаншаның тұрақты күйін қамтамасыз етпейтін, әсіресе атыс кезінде ұстап тұру (қаруды ұстау әдісі).
3. Нысаналы аймақты немесе нүктені дұрыс таңдамау.
4. Ату уақытын созу, яғни көздеу кезінде және ілгекті түсіру кезінде қаруды шамадан тыс ұстау.
5. Доминантты көзді дұрыс таңдамау.
6. Көздеу құрылғылардан нысанаға және артқа бірнеше рет назар аудару.
7. Қарауылдың ұясына көздеуіштің дұрыс қойылмауы.

8. Нысаналы аймақта тапаншаның қысқа тоқтауы кезінде ағытқыш ілмекті тарту.

9. Көздеу және ағытқыш ілмекті тарту кезінде тыныс алуды тоқтатпау.

10. Атыс дыбысынан қорқудан (күтуден) туындаған, жүйке кернеуі және сондықтан да, алаңдап дұрыс көздемеу, ағытқыш ілмекті дұрыс баспау.¹⁴

Ату техникасын сәтті игеру үшін студент тапаншаны ұстап алу (қолда тапаншаны ұстау әдісі), тыныс алуды басқару, нысанаға алу және шүріппені түсіру туралы білуге міндетті.

Ұстау (тапанша үшін). Тапаншаны екі рет ұстаған кезде, күшті қол тұтқаны мықтап ұстайды. Әлсіз қолдың білегіне 45° бұрышта бүгіліп, күшті қолдың білегін ұстайды. Әлсіз қолдың сұқ саусағының үшінші фалангасы триггер кронштейнінің төменгі бөлігіне мықтап тұруы керек. Әлсіз қолдың саусақтары күшті қолдың тұтқасын мықтап ұстауы керек. Тапаншаны ұстап тұрудың шамамен 60% - ы әлсіз қолға, 40% - ы мықты қолға түсуі керек.

¹⁴С.Н. Солохин., Алматы «Дәнекер» 2003ж. Ішкі істер органдары қызметкерлерін атыс дайындығы.

Әлсіз қолдың бас бармақтары босаңсыған және нысанаға бағытталған. «Күшті» қолдың бас бармақтары тапаншаның қақпасына параллель орналасқан. Күшті қолдың бас бармағының негізі мен әлсіз қолдың арасында алшақтық болмауы керек.¹⁵

Шүріппені басу техникасы

Шүріппені басу - бұл ұзақ және ауыр жұмысты қажет ететін күрделі элемент. Шүріппені дұрыс басу - қару шүріппені басудың басынан бастап оқ оқтан шыққанға дейін өзінің мақсатты орнын өзгертпейтін әрекеттерді орындау.

Шүріппені басу ату өндірісінде өте маңызды. Біріншіден, шүріппені түсіру нысанаға бағытталған қаруды жылжытпауы керек, яғни нысананы құлатпауы керек, ол үшін жебе шүріппені біртіндеп баса алуы керек. Екіншіден, шүріппені түсіру көзбен шолып қабылдауға толық сәйкес келуі керек, яғни. «тура көздеуіш» нысана «алмасының» төменгі жиегінің астында болған кезде белгілі бір сәтке сәйкес келуі керек. Дәл атысқа жету үшін атқыш шүріппені біртіндеп басып, бір-бірінен оқшауланбаған, бірақ қатаң түрде бір-бірімен келісілуі керек.

¹⁵ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПМ академиясы 2021.

Мұндай келісілген әрекетті орындаудың күрделілігі мынада: қару бағытталған кезде қозғалмайды, ол көрсеткі өндірісінің тұрақтылық дәрежесіне байланысты көп немесе аз дәрежеде үздіксіз өзгеріп отырады. Нәтижесінде «тура көдеуіш» нысана нүктесінен біршама немесе аз ауытқып, нысана «алмасының» төменгі жиегінің астында қысқа уақытқа ғана тоқтайды, оның барысында атқыш шүріппені тегіс басуды аяқтап, ату керек.

Атқыш түсірудің қандай түрін қолданатынына қарамастан, ол шүріппені басу - бұл атыс кезіндегі барлық әрекеттердің аяқталуы, сондықтан шүріппені басу нысананы құлатпау үшін, яғни жаймен жасалуы керек.

Жаймен түсіру өндірісі шүріппені басқан кезде оң қолдың сұқ саусағының жұмысына ерекше талаптар қояды. Атудың сапасы осыған байланысты, өйткені саусақтың сәл дұрыс емес қозғалысы кезінде ең мұқият және нәзік ұшы бұзылады.

Түсірілім жасау үшін мерген баяу, біртіндеп және біркелкі шүріппеге қысым жасауды үйренуі керек, алайда бұл «баяу», дәлірек айтқанда жаймен, серпілместен басуды білдірмейді. Шүріппені басу 1,5—2,5 сек артық болмауы тиіс.¹⁶

Дем алуды басқару - жаттығуды орындау кезінде жебе статистикалық тәртіптің физикалық жүктемесіне және жүйке жүйесіне үлкен стресс әкелуі керек. Атыс кезінде жүйке кернеуіне байланысты, әсіресе атуға дайындық кезінде жүрек бұлшықеттері тез қысқарады, қан айналымы жеделдейді, қан қысымы көтеріледі. Оттегінің қажеттілігі артады, тыныс алудың дұрыс орнатылмауына байланысты оның жеткіліксіздігі терлеуді тудырады, дене тез шаршайды. Егер бұл орын алса - терең тыныс алу

¹⁶ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПМ академиясы 2021.

арқылы кадрлар арасындағы үзілістерде оттегі жетіспеушілігін жоюға болады. Толық деммен дем ала алмайды, өйткені кернеулі күй пайда болады, бұл атысқа назар аударуға кедергі келтіреді. Мерген дем шығармау кезінде, оның ішінде «патронсыз» жаттығу кезінде немесе бастапқы жаттығу кезінде демді жартылай дем шығармау немесе толық емес дем шығару ұсынылады. Дайындықты нақтылағанға дейін және қаруды алдын-ала анықтағанға дейін ерте тыныс алу оттегінің мерзімінен бұрын ашығуына әкелуі мүмкін, бұл атыс сапасына теріс әсер етеді.

Өндірісті және мақсатты нақтылап, мерген еркін дем алуы керек. Тыныс алу 3-5 секундтық мақсат деп аталғаннан кейін жасырылады. Оқытудың бастапқы кезеңінде атуға кететін орташа уақыт 6-9 секунд болуы керек, бірақ кейде одан да көп болуы мүмкін. Уақыттың едәуір қысқаруы және ұлғаюы, атуды өңдеу оның сапасына әсер етеді.

Болашақта жылдам ату техникасын игеру кезінде 4-тен 6-ға дейін ату үшін тыныс алуды ұзақ уақытқа, 15-20 секундқа тоқтатуды үйрену керек.

Көздеу.

Дайындықтың бастапқы кезеңінде қару-жарақты бағыттау үшін қарауыл мен бүтіннен тұратын мақсатты құрылғы болған кезде классикалық бағыттау принциптерін қолдану қажет. Көздеу кезінде атқыш бір сызыққа тұтас, шыбын және мақсатты нүкте қояды. Бұл жағдайда қарауыл бүкіл ойықтың ортасында болуы керек, ал оның шыңы иықтармен бірдей деңгейде болуы керек. Бұл шыбын позициясы «тегіс қарауыл» деп аталады.

Осылайша, тапаншадан мергеннің нысанаға алу процесі үш элементтен тұрады: тегіс қарауылды нысанаға алу нүктесімен (немесе ауданымен) туралау, тұтас ойықтағы қарауылдың қозғалмайтындығын қамтамасыз ету және нысанаға бағытталған қаруды атыс болғанша ұстау. Адамның көру қабілеті нысанаға алу және нысанаға алу сияқты алыстағы нысандарға бірдей жақсы

бағытталмайтынын ескеру қажет. Сондықтан көру нысанаға нақты назар аударуы керек, ал нысана біршама «бұлыңғыр» болуы керек.

9.2. Көздеу кезінде жетекші көзді анықтау

Барлық мергендердің көру қабілеті қалыпты емес. Олардың арасында жақыннан ғана көретіндері және алыстан көретіндері де бар. Ашық қару -жарақтан атуға жақыннан ғана көру соншалықты қорқынышты емес, оны көзілдірікпен түзетуге болады. Алыстан ғана жақсы көретіндер үшін жағдай әлдеқайда нашар. Көзілдірік бұл көру кемістігін түзетуге жеткіліксіз. Көрінбейтін қателерді іздеуге уақытты ысырап етпеу үшін, ату техникасын орнатпас бұрын, көру қабілетінің ерекшеліктері мен кемшіліктерін анықтау керек.

Атыс кезінде нысананың екі түрі «монокулярлы», яғни бір көзді және «бинокулярлы», яғни бір уақытта екі көзді қолдану арқылы ажыратылатындығын ескере отырып, жаттығу процесінде белгілі бір әдісті қолданудың басымдығы анықталды. Сонымен қатар, тәжірибе көрсеткендей, жылдамдықпен ату үшін (7-10 метрге дейінгі атыс байланысының орташа қашықтығында) бинокулярлық әдісті қолдану ең өзекті болып табылады, өйткені бір көзді жапқанда көру бұрышы екі есе қысқарады, отты Бір нысанадан екінші нысанаға ауыстырған кезде көру концентрациясының уақыты артады және жедел жағдайдың өзгеруіне реакция нашарлайды. Мұның бәрі отпен жанасу жағдайында нысананы өңдеу жылдамдығына теріс әсер етеді.

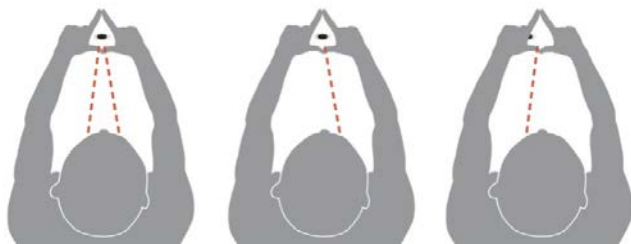
Монокулярлық көздеу - атқыш нысанаға бағытталған кезде қаруды бір көзбен түзетеді, ал екіншісі қысылып, тікелей нысанаға қатыспайды. Адамның физиологиялық қасиеттерін қалыптастыру барысында

әрқайсымызда «басым көз» және көмекші көз қалыптасады.

Әдетте, негізгі массаның басым бөлігі-оң көз, бірақ ерекше жағдайлар бар. Ату техникасын үйренудің алғашқы кезеңінде бұл ерекшеліктерді анықтау керек, сол жақта басым көзі бар мерген «бәрі сияқты» оң көзімен нысанаға алуға тырыспайды, бұл сөзсіз оқтың дәл тимеуіне әкеледі.

3 метр және одан әрі қашықтықта кез-келген бекітілген нысанды табу керек. Қолды алға қарай созып, бас бармақтар мен сұқ саусақтарды бір-біріне жалғап, сонда олар жабық контур жасайды. Қолды бет пен таңдалған заттың арасына қою керек. Контур арқылы екі көзбен қарау керек. Таңдалған нысанды үздіксіз қарап, алдымен бір көзді, содан кейін екіншісін кезекпен жабқ керек.

Жетекші көздің жұмысы кезінде объект саусақтардың контурына қатысты кеңістіктегі орнын өзгертпейді (екінші көз жабық).¹⁷

Бинокулярлық көздеу - атқыштың көздеуі кезінде екі көзі ашық. Бұл әдісті, көп дайындалған және тәжірибелі мергендер қолданады.

Көздеудің бұл әдісінің күрделілігі ашық, нысананы көздемейтін көзді визуалды қабылдау физикалық жолмен

¹⁷ С.Н. Солохин., Алматы «Дәнекер» 2003ж. Ішкі істер органдары қызметкерлерін атыс дайындығы. С185-186

емес, монокулярлық көздеудегідей көзді жабу арқылы емес, ерікті, психологиялық тұрғыдан басылатындығында.

Бұл әдістің артықшылығы - бұл басым көздің көру өткірлігін едәуір арттырады.

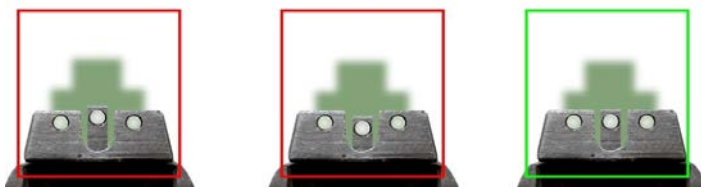
Бинокулярлы тәсілімен көздеу жаңадан бастаушыларға жиі қолданылады. Көпжылдық тәжірибе көрсеткендей, ату кезінде рефлексивті көзді жаба алмайтын адамдардың белгілі бір пайызы бар (көбінесе олар екі көзді де жабады немесе көмекші көзді доминантты көзбен көру мүмкін болмайтындай етіп жабады). Өзін-өзі жеңе отырып, мұндай білім алушыларға әдеттегі дайындық жаттығуларын қолдана отырып, бинокулярлық мақсатты үйрету және дамыту ұсынылады.

№1 жаттығу «Концентрация»

1. Нысанаға/ қабырғаға көзқарасыңызды тоқтатыңыз. (қарауылдың жоғарғы шеттері ғана емес, көздеуіште бұлыңғырланып көрінеді).

2. Көзқарасыңызды көздеуішке ауыстырыңыз (бұл жағдайда қарауылдың шеттері шамалы ғана бұлыңғырланады).

3. Көзқарасыңызды қарауылға тоқтатыңыз (көздеу құрылғылары анық көрінуі керек).

№2 жаттығу «Түзу көздеуіш»

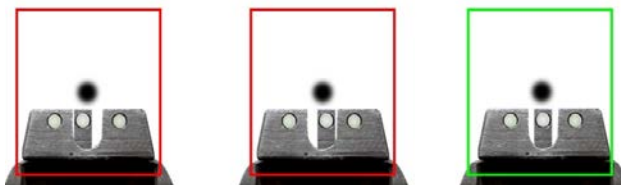
1. Көздеу құрылғыларына көзқарасыңызды тоқтатыңыз.

2. Көздеуішті қарауылдың жоғарғы шеттерінен 05-1 мм көтеріңіз.

3. Көздеуішті қарауылмен теңестіріңіз.

4. Көздеуішті қарауылдың жоғарғы шеттерінен 05-1 мм төмен түсіріңіз.
5. Көздеуішті қарауылмен теңестіріңіз.
6. Қарауылды солға 0,5-1 мм жылжытыңыз (сол жақтағы люмен іс жүзінде жоғалады).
7. Көздеуішті қарауылмен теңестіріңіз.
8. Қарауылды оңға қарай 0,5-,1 мм жылжытыңыз (оң жақтағы жарық іс жүзінде жоғалады).
9. Көздеуішті қарауылмен теңестіріңіз. Көздеу құралдары нақты көрініп тұруы керек, қарауыл мен көздеуіштің жоғарғы жақтары бір деңгейде болуы керек.

Жаттығуларды орындау кезінде көздеу құрылғылары анық көрініп тұруы керек.

Адам көзі құрлымының оптикалық ерекшеліктерін және оның функционалдық ролін көздеу процессі кезінде түзетуші ретінде білу, ату өндірісі кезінде қателіктерді жібермеуге мүмкіндік беретін жағдайларды туындататын мүмкіндік береді.

9.3. Қаруды қабынан алу, қаруды оқтау және нысанаға алу нүктесіне шығару

Қаруды қабынан алу жылдамдығына, оны жауынгерлік дайындыққа келтіруге және көздеу сызығына шығаруға көбінесе қызметтік-жауынгерлік тапсырманы орындаудың сәттілігіне ғана емес, сонымен қатар қызметкердің жеке қауіпсіздігіне де байланысты.

Сондықтан атыс дайындығының бұл элементіне тиісті назар аудару қажет. Жылдам ату кезінде негізгі принцип қолданылады: «Бір уақыт бірлігіндегі әрекеттердің максималды саны». Бұл дегеніміз, бұл жағдайда барлық қажетті әрекеттер бір уақытта және біртұтас тұтастық ретінде орындалады. Сонымен қатар, дайындықтың бастапқы кезеңінде әр элементтің орындалатын әрекеттің бұлшықет жадын алғанға дейін жеке орындалуы керек.

Қабықтан қару алу

Барлық кейінгі әрекеттердің дәйектілігі мен үйлесімділігі қаруды қабықтан алудың дұрыстығына байланысты. Бірінші әрекет қолды тапаншаға дұрыс қою қабілетін дамытады, осылайша бас бармақ қақпақ клапанының бауын ашып, сақтандырғыш жалаушасында орналасады, сұқ саусақ оқпанның жалғасы бойымен түзу болады (шүріппені позициясын қабылдауға дайын), ортаңғы, сақина және кішкентай саусақ – тапаншаның тұтқасын орап, бастапқы (мүмкіндігінше дұрыс) ұстауды қалыптастырады. Тапаншаны қабынан шығарумен және оны қаруды бақылау нүктесіне шығарумен бір мезгілде сақтандырғышты бас бармақпен сөндіру, содан кейін оны тапаншаның жақтауында дұрыс орналастыру жүзеге асырылады.

Сонымен қатар, сол қол мылтықпен кездесетін қаруды бақылау нүктесіне қарай алға жылжи бастайды. Қаруды бақылау нүктесі – бұл қаруды нысанаға алу сызығының осіне қатысты ең жоғары нүкте және бір уақытта жоғары көтерілген қолдар табиғи түрде кездесетін жерде орналасқан. Осы сәтте қаруды оқтау (оқтау, қайта оқтау) және оның техникалық жай-күйін бақылау жүзеге асырылады.

Қаруды оқтау

Тапаншаны оқтаудың барлық түрлі әдістерінің ішіндегі ең оңтайлы әдіс -бекітпенің артқы жағына оқтау әдісі, мұнда «қанатты» қолдың сұқ саусағы мен бас бармағы ысырманы артқы жағында ойықтар үшін мықтап

ұстайды, мүмкін сырғып кету жағдайларын болдырмайды және лақтырғыш терезесін жаппайды. Бұл ретте оқтаудың өзі «жетекші» қолды бұру және «жетекші» қолды тапаншамен алға жылжыту, содан кейін нысанаға алу сызығына шығару арқылы жүзеге асырылмайды. Сонымен қатар, бұл тиеу әдісі тапаншаны дұрыс ұстамас бұрын мүмкіндік береді.

Макаров тапаншасынан ату тәсілдері мен ережелері

Тапаншадан ату орнынан тұрып, тізерлей, жатып, қолмен және тірекпен немесе машинамен қозғалғанда және т.б. жағдайда атыс жүргізіледі. Атудың барлық әдістерін атушы нысанаға бақылауды тоқтатпай тез орындайды.

Тапаншадан ату келесі әдістерді орындаудан тұрады:

- **атысқа дайындау** (тапаншаны оқтау, атысқа арналған қалыпты қабылдау);
- **ату жүргізу** (көздеу, шүріппені басу);
- **атысты тоқтату** (шүріппені басу ілмегін басуды тоқтату, сақтандырғышты қосу, яғни оны «сақтандыру» жағдайына ауыстыру, тапаншаның оғын алу).

Қару-жарақпен жаттығу келесі әдістерді өңдеуден тұруы керек:

- тапаншаны алу, оқтау, тіреу, көздеу, шүріппені басу, окжатарды ауыстыру, мүмкін болатын кідірістерді жою, қарумен қозғалу.

Тікелей ату алдында ұңғы арнасы мен патронникті мұқият сұрту, сондай-ақ механизмдердің жұмысын тексеру қажет. Ұңғыны сұрткеннен кейін оны мұқият қарап, онда бөгде заттардың жоқтығына көз жеткізу керек. Мылтықты зарядтамас бұрын, ысырманы бірнеше рет күрт тартып, босату керек. Бұл кеңес әсіресе төмен қоршаған орта температурасында өзекті. Бұл бекітпе мен соққыш- ағытқыш механизм бөліктерінің кейінгі қозғалысына қарсылықты азайтады және атыс басында тапаншаның сенімді жұмысына ықпал етеді.

Тапаншадан атуға оңтайландыру

Статикалық (уақытты есепке алмағанда ату үшін) фронталды еркін тұрыс.

Агрессивті (қарқынды ату үшін) дене корпусын сәл алға қарай статикалық тіректен алынады.

Жылдам атуда тапаншаның атыс кезінде тұрақты орналасуын қамтамасыз ету үшін тапанша сабын мықтап ұсату керек. Бұл жағдайда иық пен білек буындары қатаң бекітіледі.

Тапаншаны нысанаға алу нүктесіне шығару

Тапаншадан көздеп ату бағытына бірден біріктірілген көздеу құралдарымен шығарудың дұрыс шеберлігі, егер жылдам ату жаттығуларының ең маңызды элементі болмаса, негізгі болып табылады. Осы элементті пысықтау кезінде білім алушылардың міндеті - алынған рефлекс деңгейіне дейін біріктірілген нысаналы құрылғылармен қаруды нысанаға (нақты нүктеге) шығаруды үйрену. Бұл дағдыны абсолютті игеру кейіннен көздеу құрылғыларды визуалды бақылаусыз тиімді атуға мүмкіндік береді. Бұл элементті пысықтау кезең-кезеңімен жүзеге асырылады: қарапайымнан күрделіге дейін. Тапаншаны қаруды бақылау нүктесінен нысанаға алу сызығына шығару мүмкіндігінше түзу сызық бойынша жүзеге асырылады, ал соңғы нүктеде тапанша тік жазықтықта тұрақтандырылады. Тапаншаны нысанаға алу

сызығына шығаруды пысықтау қару шығарылатын нысананы анықтаудан басталуы тиіс. Жаттығудың бастапқы кезеңінде бұл білім алушының көз деңгейіндегі кез-келген нүкте болуы мүмкін және міндет - қаруды көздеу нысандарына біркелкі шығаруды үйрену. Әрі қарай, тапсырманы қиындата отырып, көздеу нүктесі басқа деңгейлерде таңдалады (жоғарғы оң жақта, төменгі сол жақта). Қаруды статикалық күйде біріктірілген көздеу құралдарымен нүктеге шығаруды үйренгеннен кейін, қозғалғаннан кейін, яғни бүйірге (солға, оңға, алға, артқа) қадаммен немесе ату үшін позицияны өзгертумен (мысалы, тізерлей ату үшін позицияны қабылдаумен) нысанаға алудың неғұрлым күрделі әдісіне өтуге болады. Бұл дағды мүлдем бекітілген және алынған рефлекс деңгейіне жеткізілген болып саналады, егер білім алушы қаруды көзін жұмып, нысанаға алу нүктесіне апара алса, яғни нысанаға алу нүктесін таңдап, оған қаруды жабық көзбен алып, көзін ашып көрсету қажет. Нысананы көздеу құрылғыларының үйлесімділігіне көз жеткізу керек.

Бұл дағды шектеулі көріну жағдайында ату кезінде көзге көрінбейтін артықшылық береді.

Қаруды қабынан алудың, оқтаудың және нысаналы нүктеге шығарудың барлық элементтерін кешенді пысықтауды бастапқы кезеңде оқытушының немесе нұсқаушының басшылығымен төрт рет жүргізген жөн. Әрбір шотқа жасалған әрекеттен кейін білім алушы пысықталатын дағдының тірек нүктесінде болады. Тірек нүктесі тиісті дағдыларды игеру процесін өзін-өзі басқаруға арналған.

«Бір рет жаса» пәрмені бойынша білім алушылар оқ ату үшін дайындықты қабылдайды (Алға қадаммен бір мезгілде «жетекші» қолды тапаншаға қояды, ал «жетекті» кейіннен оқтау үшін қаруды бақылау нүктесіне дейін көтеріледі).

«Екіншісін жаса» пәрмені бойынша қаруды арнайы қабынан шығарып, сақтандырғыштан шығара отырып, бір мезгілде оны қаруды бақылау нүктесіне апарады, содан

кейін «жетекті» қолмен бекітпенің артқы жағынан ұстайды.

«Үшіншісін жаса» пәрмені бойынша қаруды оқтап, содан кейін оны нысанаға алу нүктесіне (біріктірілген нысанамен) шығарады, бұл ретте сұқ саусақтытартпаға қойып, ал бос оқ ату жүрісі таңдалады.

«Төртіншісін жаса» пәрмені бос оқ атуды орындайды (нысанаға көздеу нүктесінен жылжып кетпеуі үшін ағытқыш шүріппені жылдам және тегіс басуға қол жеткізеді) және тапаншаны қаруды бақылау нүктесіне қайтарады (сұқ саусақ бекітпеге орналастырылған кезде).

Білім алушылар төрт элементтерді тез және тегіс орындауды үйренгеннен кейін, бүкіл жаттығуды біріктіруге көшуге болады. Барлық әрекеттерді орындағаннан кейін ақырғы тірек нүктесінде өзін өзі бақылау тәртібі шамамен осылай жасалуы керек:

- нысаналы құрылғылардың нысанаға алу нүктесінде үйлесімділігін бақылау (ең дұрысы, тапаншаны нысанаға біріктірілген нысаналы құрылғылармен шығару мүмкіндігі);

- қалыптасқан қаруды ұстаудың дұрыстығын бақылау;
- атқыштың қолдары мен кеудесі арасында пайда болған тең қабырғалы үшбұрыштың дұрыстығын бақылау;
- арқаның орналасуын және дене салмағы ортасының дұрыс таралуын бақылау (иық белдеуін алға жылжыту, жауырын жағында омыртқаның бүгілуі), сондай-ақ дененің нысанаға қатысты орналасуының фронталдылығы;

- жамбас жағдайын бақылау;

- тізе буындарындағы аяқтың дұрыс бүгілуін және дененің ауырлық ортасының таралуын бақылау (оң немесе сол аяққа емес, аяқтың ортасында);

- аяқтың орналасуын бақылау (бір-біріне параллель және нысанаға қарай).

Әрбір білім алушының бір немесе басқа қозғалыс әрекетінің дұрыстығына үнемі өзін-өзі бақылауы оны игерудегі сәттіліктің кепілі болып табылады, бұл ретте басшының міндеті бүкіл дайындық процесін бақылай

отырып, білім алушылардың кемшіліктерін көрсетіп, оларды жоюға қол жеткізу болып табылады.

Жоғарыда аталған дағдыларды игеру үшін ұзақ, бос жаттығулар қажет, орындалатын қозғалыс әрекеттерін практикалық автоматтандыруға дейін, оларды ақырғы тірек нүктесінде дұрыс орындау үшін үнемі өзін-өзі бақылау қажет.

№ 10 БӨЛІМ.

ЖЫЛДАМ АТУ, ЕРЕКШЕ ЖАҒДАЙЛАРДА АТУ

10.1 Жылдам ату

Жарақат баллистикасы тұрғысынан мақсатты сенімді түрде жеңу үшін ең оңтайлы екі соққы деп саналады. Жеке қорғаныс құралдарын (сауыт-саймандарды) мақсат ретінде пайдаланған жағдайда да, оған екі соққы қарсыластың бағытын біраз уақытқа бұзып, қызметкерге белгілі бір артықшылық береді. Осыған байланысты қосарланған атыспен жылдам ату дағдысын қалыптастыру қажет.

Бұл дағдыны пысықтау кезінде, әсіресе дайындықтың бастапқы кезеңінде, нысанаға дейін 7 метрден аспайтын кезде, егіз атыспен ең тиімді жылдамдықты ату жақын қашықтықта болатынын түсіну керек. Бұл ретте нысаналы құрылғыларды көзбен шолып бақылаусыз ату дағдысын дамытқан атқыштың үлкен артықшылығы болады.

15 метр қашықтықта екі рет ату тиімсіз болады, бірақ атыс кезінде қаруды тұрақтандырудың белгілі бір шеберлігімен мүмкін, ал 25 метр қашықтықта ату мүмкін емес, өйткені мұндай қашықтықта соққылардың таралуы тиісті атыс тиімділігін қамтамасыз етпейді.¹⁸

Өкінішке орай, қосарланған ату дағдысын бос атыс жаттығулар арқылы немесе оптикалық-электронды тирді қолдану арқылы жасау мүмкін емес, өйткені ату-кері қайтару кезінде оқтардың таралуының негізгі себебі болмайды. Сондықтан, осы дағдыны игеру кезінде оқ-дәрілердің шығыны көп болатынын ескеру қажет.

¹⁸ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПИМ академиясы 2021. С.124-125.

Екі рет ату жаттығуларына көшу нысананы көздеуді визуалды бақылаусыз ату дағдысы болған кезде ақталады, мұнда мылтық мақсатты нүктеге бұлшықет жады деңгейінде шығарылады, ал нысананы көздеуді визуалды бақылау тек әрекеттің дұрыстығын тексеруге қызмет етеді. Басқаша айтқанда, «атқыш плюс қару» қозғалысы алынған рефлекс деңгейіне дейін жүзеге асырылады.

Қосарлап ату дағдыларын баяу қарқынмен және қысқа қашықтықта бастау керек, бұл кезде қосарлап ату екі бөлек атуды білдіреді. Бұл кезеңде білім алушы қаруды ұстап тұру және тұрақтандыру шеберлігі дәл атуға қаншалықты ықпал ететінін, яғни соққыға қаншалықты жақын екенін және атыс арасындағы ең аз уақыт ішінде дәл нысанаға түсе алатынын өзі үшін дәл анықтауы керек. Бұл жағдайда мылтық қолында мықтап ұсталады, бірақ шамадан тыс жүктеме болмаса, иықтар да кернелмейді. Бұл жағдайда қаруды ұстауда басты рөлді «жетекті қол» атқарады, ол мылтықтың оқпанына көтерілуіне жол бермей, атудан кейін қаруды тұрақтандыруды қамтамасыз етуі керек. Ол үшін боксшылар сияқты білек буынындағы «жетекті қолдың» бекітілуін бақылауды үйрену керек. «Жетекті қолының» бұл позициясы атыс кезінде мылтықтың максималды тұрақты орналасуын қамтамасыз етеді. Қосарланған атуды азайту мағынасы бар мақсатқа дейінгі оңтайлы қашықтық (қолда бар дайындық деңгейінде) нысанаға соғу бір-бірінен 5-7 см-ден аспайтын қашықтық болады. Тәжірибе жинақтаған сайын, атыс арасындағы үзіліс біртіндеп қысқарады, ал нысанаға дейінгі қашықтықты белгілі бір шегіне дейін арттыруға болады.

Жоғарыда аталған дағдыны игеру кезінде қаруды ұстауды қалыптастыруға және оны көздеуге шығару кезінде тұрақтандыруға ерекше назар аудару керек. Содан кейін кез-келген ату жаттығуларын қолдана отырып, осы дағдыны бекітуге болады.

10.2 Психоэмоционалды жүктеме жағдайында ату

Атыс байланысының пайда болуы атқыш үшін ең күшті психоэмоционалды жүктеме болып табылады. Құқық қорғау органдары қызметкерінің осындай ерекше жағдайларда іс-әрекетке дайындығы дәрежесіне қойылған қызметтік-жауынгерлік тапсырманы орындаудың сәттілігі, жеке қауіпсіздігі мен айналадағы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету байланысты. Осыған байланысты, оқу-жаттығу процесінде қызметкерлердің әртүрлі шатастыратын факторлардың көп мөлшері жағдайында атыспен байланыс жасау қабілетін игеруіне ерекше назар аударылды. Жаттығу барысында келесі дағдылар пысықталды:

- жарық-шу және психоэмоционалдық ынталан-дырулар әсер еткен кезде, оның ішінде көріну жеткіліксіз жағдайларда, психоэмоционалдық жүктеме жағдайында нысанаға алу елісіндегі қаруды тұрақтандыру;

- қаруды жауынгерлік әзірлікке келтіре отырып, екі қолмен тапаншадан ату үшін әртүрлі дайындамаларды (фронтальды жоғары тұрған, орташа және төмен тұрған) қабылдау;

- жеткіліксіз көріну жағдайында бинокулярлық нысананы пайдалана отырып, қаруды нысанаға алу сызығына шығару;

- жарық-шу және психоэмоционалды әсер ету кезінде қаруды нысанаға алу желісінде ұстау, бақылау және тұрақтандыру;

Тиісті дағдыларды жаттықтыру үшін жаттығуларды таңдағанда, қандай да бір тактикалық фоны бар жаттығуларға («бөлмеге кіру», «кепілге алынған адамды босату», «куәгерді алып жүру» және т.б.) артықшылық берілді. Жарық-шу және психоэмоционалды әсер ЖЗҚ (жарық-дауыс зорайтқыш құрылғылар) жүйесін пайдалану, бос патрондармен ату, пиротехникалық құралдарды пайдалану және тирдің жарық дәрежесін кенеттен өзгерту арқылы қамтамасыз етілді.

10.3 Денеге ауырлық түсетін жаттығудан кейін ату

Өрт жағдайында көбінесе атыс позициясын өзгерту немесе құқық бұзушының ізіне түсу үшін көп қозғалу керек. Бұл ретте қаруды қарқынды физикалық күш салудан кейін нысанаға алу бағытында тұрақтандыру және кейіннен ату үшін тыныс алудың біркелкілігін сақтау қабілеті негіз болып табылады. Осы мақсатта жаттығу сабақтары өткізілді, онда бастысы-қаруды тұрақтандыру және практикалық ату арқылы дене белсенділігінің әртүрлі деңгейлерінде салыстырмалы түрде біркелкі тыныс алуды сақтау қабілетін дамыту. Ұрып-соғу факторы рөлін атқаратын физикалық жаттығулар қолды бұғу-созудан, жатып тұрудан (тізе бұғу және т.б.) жүгірудің әртүрлі нұсқаларына дейін қолданылды.

10.4 Жаудың атыс шегінен шыға отырып атыс жүргізу

Қарсыластың атыс шегінен шығу дағдысы, атыс байланысы пайда болған кезде, құқық қорғау органдарының қызметкерлерін табельдік қаруды иеленуге және оныменұрыс жағдайында әрекет етуге дайындаудың негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Бұл дағдының негізгі мақсаты:

- қызметкердің қылмыскер тарапынан атыс қаруынан зақымдануынан қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- қарсыластың бағытын бұзу, оның ішінде оның нысанаға алу шегін құлату;
- қызметкерге тапанша қаптан шығаруға және қаруды атуға дайын болуға қажетті уақыт аралығын ұлғайту.

Қызметкердің қару қауіпіне реакциясы мүмкіндігінше тез, шұғыл болуы керек, өйткені оның қауіпсіздігі іс-әрекеттің жылдамдығына байланысты. Қалыптасқан

жағдайға және қоршаған ортаға байланысты жаудың атыс шегінен шығудың бірнеше нұсқасын бөлуге болады:

- қызметкерді физикалық қорғауды қамтамасыз ете алатын оқпана үшін шұғыл қозғалу, содан кейін оған оқ ату (мысалы, автомобиль, құрылым, ағаш үшін);
- тізерлей атысқа тұрып ату үшін жағдайдан шығу;
- динамикалық солға немесе оңға жылжу («қарсыластың бұралуы»).

Осы әрекеттермен бір мезгілде тапаншаны тапанша қабынан алу, оны атуға дайындыққа келтіру орындалады, сондай-ақ алдын ала оқ жаудың жағына қарай жүргізілуі мүмкін (бөгде адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету шартымен). Егер қызметкер қауіп төнген сәтте қолында қару болса және қозғалыста атыс жүргізудің нақты дағдысы болса, жауға нысаналы ату жүзеге асырылуы мүмкін. Жоғарыда аталған барлық іс-әрекеттер атыс позициясының өзгеруіне және оған келгеннен кейін мақсатты қайта сәйкестендіру, жағдайды бағалау және атысты ашу туралы шешім қабылдау қажеттілігіне әкеледі.

Жаудың атыс шегінен шығу нұсқаларын егжей-тегжейлі қарастыру.

1. Қызметкердің физикалық қорғанысын қамтамасыз ете алатын баспана үшін жылжу.

Пана түрлері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ олар қызметкердің физикалық қорғанысын сенімді түрде қамтамасыз етуі керек. Бұған мыналар жатады:

- күрделі құрылымның бөлігі (ғимараттың бұрышы, кірпіштен, темірбетон компоненттерінен немесе ағаш массивтен жасалған терезе немесе есік жақтауы және т. б.);

- көптеген автомобильдердің алдыңғы бөлігі (күпшегі бар қозғалтқыш бөлігі) немесе артқы бөлігі автомобильдің артқы мотор орналасуында;

- жыралар, шұңқырлар, беткейлер түріндегі жердегі пана;

- қызметкерді қылмыскердің көзбен шолу бақылауынан толығымен жасыра алатын және панаға

байланысты ату орнын өзгертуге мүмкіндік беретін ағаштар.

Пана таңдауды қызметкер келесі себептерге байланысты жүзеге асырады:

- жергілікті жердің жағдайынан және онда орналасқан тиісті объектілерден;

- пана мен қылмыскерге дейінгі қашықтық;

- қарулы шабуылға ұшыраған қызметкерлердің саны мен бастапқы орналасқан жері.

Оң қолмен ату кезінде қызметкердің сол жағында орналасқан паналарды қолданған жөн (бұл дененің көп бөлігін ықтимал зақымданудан қорғауға және әдеттегі жағдайдан оқ атуға мүмкіндік береді). Егер пана қызметкердің оң жағында болса, қолды ауыстыру және содан кейін сол қолмен оқ ату ең қауіпсіз болады.

Бұл ретте пана ретінде қоқыс жәшіктерін, сауда дүңгіршектері мен шатырларды, тақталардан немесе пластиктен жасалған құрылыстарды және т.б. таңдау ұсынылмайды, өйткені бұл объектілер лауазымдық физикалық қорғауды қамтамасыз ете алмайды. Оларды қолданудың жалғыз нұсқасы - қызметкердің мақсатын дезориентациялау және көзбен жоғалту, неғұрлым сенімді пана және оған көшу әдісін анықтау үшін оның артында жедел уақытша орналасуы.

Панаға немесе бір панадан екіншісіне көшу мүмкіндігінше динамикалық түрде жүргізілуі керек, қару оқпанын қылмыскердің табылуына бағыттау ұсынылады. Бұл ретте қозғалыста алдын ала атыс немесе нысаналы атыс жүргізуге болады.

Позицияны өзгерту үшін тасадан шықпас бұрын немесе атыс байланысын тоқтатқан кезде қылмыскердің қоршаған ортасына, орналасқан жеріне және физикалық жағдайына үздіксіз көзбен бақылау орнату қажет.

Атыс байланысын тоқтатқаннан кейін тасадан шығу тыныш қарқынмен жүргізілуі керек, тапанша жауынгерлік дайын қалыпқа келтіріліп, жауға бағытталған. Қайта қауіп төнген жағдайда, атыс мүмкіндігінше тез атуды, сондай-ақ

қылмыскердің атыс шегінен тез кетуді қамтамасыз етуі керек.

Атқыштың тасаның артында орналасуы дененің барлық бөліктері мүмкіндігінше жасырын және объектімен қорғалатындай етіп жасалуы керек, бұл таңдалған атыс жағдайына қарамастан. Бұл қызметкерді қарсыластың көзбен бақылауынан жасыруға, оның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және жауап беруге дайындалуға мүмкіндік береді.

10.5 «Жетекші» және «жетектегі» қолмен ату

Тапаншадан атуда екі қолды ұстауды қолдану қаруды бір қолмен ұстаудан гөрі бірқатар артықшылықтарға ие. Алайда, атыс жағдайында ату кезінде екі қолды пайдалану мүмкін болмайтын немесе мүмкін болмайтын жағдай туындауы мүмкін (мысалы, жоғарғы аяқтардың біріне жараланған кезде, маңызды қол жүгінің болуы, тасаға байланысты ату, айдауылмен жүру немесе әртүрлі санаттағы адамдарды алып жүру және т.б.). Сонымен қатар, атыстың дәлдігі мен қарқындылығына, жалпы қарумен жұмысты үйлестіруге айтарлықтай әсер ететін ыңғайсыз «жетекті» қолдан атыс жүргізу қажет болуы мүмкін. Сондықтан, жауынгерлік дайындық шеңберінде қызметкер тек екі ғана емес, сонымен бірге бір қолмен ату дағдыларын дамытуы керек, оның ішінде аз дайындалған «жетекті» (оң қолдар үшін сол және сол қолдар үшін оң қол).

Атыс кезінде «жетекші» және «жетектегі» қолды атудың басты ерекшеліктерінің бірі, әдетте, классикалық спорттық өндірісті қолдану мүмкін емес және кейбір жағдайларда мүмкін емес болады. Бұл кенеттен пайда болуымен және қарқындылығымен, қызметкердің әрекеттеріне динамиканы енгізу қажеттілігімен байланысты. Бұл жағдайда өрттің тиімділігі келесі факторларға байланысты болады:

қызметкердің жағдайды дұрыс бағалауы және атуды дайындау уақытын едәуір азайтуға мүмкіндік беретін әдістерді қолдану;

қару-жарақты нысанаға алу нүктесіне тұтастай және қарауылмен, дұрыс ұстаумен және бекітілген білек буынымен жылдам шығару, сондай-ақ ұстауды өзгерту және «жетектегі» қолмен ату дағдыларының болуы.

Ұрыс кезінде бір қолмен ату мен тирде спорттық жаттығулардың негізгі айырмашылықтары:

- атқыш корпусының нысанаға қатысты орналасуы әр түрлі вариацияларда да, фронтальды да болуы мүмкін;

- аяқтардың орналасуы шабуылға дейін орындалатын әрекеттерге байланысты, атыс қозғалыста болуы мүмкін;

- көздеу қызметкерді қоршаған ортаны неғұрлым толық визуалды бекіту мақсатында екі көзбен жүзеге асырылады;

- атыс тіке тұрып та, тізерлеп те, жатып атуы да болуы мүмкін.

«Жетекші» қолдың қаруын «жетекке» ауыстырған кезде, қолды мүмкіндігінше тез ауыстыруға мүмкіндік беретін, оны қосымша түзетуді қажет етпестен дұрыс ұстауды қалыптастыруды қамтамасыз ететін, тапаншаны қолынан түсіріп алудың минималды мүмкіндігі бар белгілі бір техникалық іс-қимылдардың дамыған дағдысы қажет.

Қаруды «жетекшіден» «жетектегі» қолға және кері ауыстыру мынадай тәсілмен жүзеге асырылады:

- сұқ саусақ ағытқыш тартпадан алынады, тапаншаны ұстайтын қол буыны түзетіледі, бас бармақ қаруданқол буынына қарай тартылады, тұтқаның артқы жағын ашады, қару үш саусақпен ұсталады (ортаңғы, аты жоқ және кішкентай саусақ);

- «жетектегі» қолдың буыны тұтқаның бос бөлігіне жағылады және тапаншаны сұқ саусақпен және бас бармақпен ұстайды;

- «жетекші» қолдың соңғы ұстауы мылтықтың тұтқасынан «жетекші» қолды толығымен алып тастағаннан кейін қалыптасады;

- қаруды «жетектен» «жетекші» қолға кері ауыстыру сол тәртіппен жүзеге асырылады.¹⁹

10.6 Қозғалыста, қозғалмалы нысанада атыс жүргізу

Қозғалыста нысаналы атысты жүргізудің осы дағдысын әзірлеу кезінде тактикалық қадам деп аталатын техника қолданылды, оның мәні қару-жарақты нысанаға алу бағытында ұстап тұру мүмкіндігін қамтамасыз ететін аяқтардың, корпусының, қолдардың келісілген жұмысы, тігінен де, көлденеңінен де нысанаға алу нүктесін тез өзгерту және тікелей ату, сонымен қатар жер бедерін жылжыту болып табылады.

Тапаншадан қозғалыста ату жағдайларда қарулы қарсылық кенеттен пайда болған кезде қолданылуы мүмкін:

үй-жайларды, жергілікті жердің учаскелерін, орман алқабын тексеру және «тазарту» ;

қарулы қылмыскерлерді ұстау кезінде ықтимал қауіпті объектіге жақындау (автомобиль, ғимарат, бөлме және т. б.);

таса орнын ауыстыру және қылмыскердің ашық жер учаскесінде қозғалу кезінде атыс қарсылығын басу қажеттілігі.

Бұл техниканы қолдану жер бедерін тексерудің және оның бойымен қозғалудың жылдамдығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, қызметкердің қылмыскер тарапынан жарақат алу ықтималдығын азайтуға мүмкіндік береді,

¹⁹ Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПИМ академиясы 2021. С.130-131.

өйткені қызметкер статикалық нысана емес, кеңістікте қозғалатын тиімді қарсыласу объектісі болып табылады, оған бағыттап көздеп ату әлдеқайда күрделі және ұзақ мерзімді.

Аталған іс-шараларға дайындық қаруды атуға дайындықты (қабынан алу, патронды оқтамаға жіберу, шүріппені қауіпсіздік взводына қою), тапаншаны нысанаға алу және ату сызығына шығаруды қамтиды.

Әдетте, тактикалық қадам деп аталатын әдіс қозғалыста көздеп ату үшін қолданылады. Оның мәні қару-жаракты нысанаға алу бағытында ұстап тұру, тігінен де, көлденеңінен де нысанаға алу нүктесін тез өзгерту және тікелей ату, сонымен қатар жер бедерін айналып өту мүмкіндігін қамтамасыз ететін аяқтардың, дененің және қолдардың үйлесімді жұмысжүргізілуінде.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі таңда білім алушылар оқу аяқталғаннан кейін жауынгерлік және кәсіптік даярлықтың барлық салаларында кең ауқымды білімге ие болуы тиіс. Олар жедел-қызметтік іс-әрекеттің әртүрлі жағдайларында қару қолдану және қолдану дағдыларына ие болуға міндетті. Қару-жарақ, әсіресе ату әрдайым курсанттар мен тыңдаушылардың қызығушылығын тудырады.

Пәнді оқу үрдісі келесі құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған:

- күрделі және төтенше жағдайларда психологиялық тұрақтылықты көрсету, күрделі және төтенше жағдайларда психологиялық тұрақтылықтың көрінісіне қатысты өз іс-әрекетін және психологиялық жағдайын оңтайландыру үшін эмоционалды реттеу әдістерін қолдану;

- құқық бұзушылықтардың күштік жолын кесу бойынша іс-қимылдарды жүзеге асыру, кәсіби міндеттерді шешу үшін қаруды пайдалану қабілеті;

- ерекше жағдайларда, төтенше жағдайларда, төтенше жағдай режимі жағдайларында және соғыс уақытында кәсіби міндеттерді орындау қабілетімен қызметтік міндеттерді шешу процесінде жеке қауіпсіздігі мен азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге міндетті.

Ішкі істер органдары қызметкерлерінің табельдік қаруды иелену дағдыларына қоятын талаптарының өсуі атыс даярлығы бойынша сабақтарды ұйымдастыру мен өткізу әдістемесін жетілдіру мәселелерінің педагогикалық негіздемесін өзекті етеді.

Атыс даярлығы бойынша оқу құралы тыңдаушылар мен курсанттарға өз бетінше дайындық кезінде оқу материалын неғұрлым берік есте сақтауға және жаттау ықпал ететін әдістерді қолдануға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі:

1. «Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы» Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 30 желтоқсандағы № 339 Заңы (01.07.2021 ж. жағдай бойынша).

2. «Жалпы әскери дайындық» электрондық оқу құралы. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің әскери кафедрасы.

3. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс дайындығы, оқу құралы/ С.Н.Солохин. Алматы - «Дәнекер», 2003.

4. Атыс байланысы жағдайында құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қысқа ұңғылы атыс қаруынан ату тиімділігін арттыру әдістемесі/Монография/ «Беларусь Республикасы Ішкі істер министрлігінің академиясы» білім беру мекемесі./ А.Н.Филипенко. Минск, ПМ академиясы 2021.

Қосымша:

1. Абилямажинов М.Д., Таукенов Т.М. Қазақстан Республикасы ПМ ведомстволық оқу орындарында атыс даярлығы бойынша оқыту ерекшеліктері. // Хабаршы:Ресей ПМ Барнаул заң институты. - 2019. - № 1 (36). - С. 192-194.

2. Кавецкий Д.Б. Атыс даярлығы пәні бойынша оқу-әдістемелік әдебиеттерді дайындау // Күш құрылымдарының кадрларын даярлау: қазіргі заманғы бағыттар және білім беру технологиялары: он тоғызыншы бүкілресейлік ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. – Иркутск: ФГКОУ ВПО ВСИ МВД России, 2014. - 280-282 б.

3. Каримов А.А. Арнайы тактикалықдайындық элементтері бар тапаншадан ату техникасының ерекшеліктері [мәтін]: оқу құралы/А.А. Каримов; «Ресей Федерациясының Ішкі істер министрлігінің Шығыс Сібір

институты» жоғары білім берудің федералды мемлекеттік қазыналық білім беру мекемесі. - Иркутск: ВСИ МВД России, 2005. - 68 с.

4. Алехина В.И., Ворожцов А.М. Полицей үшін қабықпен жұмыс істеудің маңыздылығы / / жоғары кәсіптік білім беру мекемелерінде оқу-тәрбие және оқу процесін оңтайландыру. Салауатты өмір салты нашақорлықтың алдын алу факторы ретінде: бүкілресейлік ғылыми тәжірибесеконфер. материалдары (2016 ж. 12 наурыз) / жауап. ред. Е.В. Панов. - Красноярск: СибЮИ ФСИН Ресей, 2016.

А.С. Полюхова, К.Н. Мухтабаев

**«АРНАЙЫ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ
КУРСАНТТАРЫ МЕН ТЫҢДАУШЫЛАРЫ
ҮШІН АТЫС ДАЯРЛЫҒЫ»**

Оқу құралы

Подписано в печать 26.01.2024.

Формат 60x80/1/16.

Усл. печ. стр. 6,88.

Тираж 500 экз.

Заказ №922